

Inhoud

- 16** **Van de redactie**
- 17** **Resultaten van onze lezersenquête**
Jenny Vlemmings
- 18** **Trouwen of scheiden tijdens de schuldsanering.**
En een vooruitblik op nieuw huwelijksvermogensrecht
Arnoud Noordam en Ronald Brinkman
- 19** **De digitale toekomst van schuldsaneringen**
Erik Boerma
- 20** **Toepassing van de hardheidsclausule van art. 288 lid 3 Fw**
Berend Engberts
- 21** **Tijdens faillissement teveel ontvangen heffingskorting boedelschuld in schuldsanering?**
Theo Pourw
- 22** **Nieuws in het kort**
- 23** **Actuele rechtspraak kort**

onlineveilingmeester.nl

DE VEILINGSITE VAN NEDERLAND

Veiling organiseren!

Voor bedrijf, ondernemers én particulieren

Uw voordelen

- Groot bereik in het hele land
- Gerichte marketingcampagnes
- Maximale opbrengst in zeer korte tijd
- Organisatorisch overzichtelijk (zowel financieel als logistiek)

Contact

Hoofdvestiging:

De Hallen 1 | 9723 TW Groningen

Contact:

050 800 9120

info@onlineveilingmeester.nl

Kijk voor meer informatie op onze site: www.onlineveilingmeester.nl

Aanbevolen citeerwijze

Naam auteur, titel tijdschriftartikel, *WP*, jaartal/nr. tijdschrift, paginanummer. Bijvoorbeeld: Margreet van Bommel, 'Verrekeningsrecht uitkeringsinstanties', *WP*, 2010/01, p. 1.

Abonnementen

Zie de achterzijde van dit tijdschrift.

Adverteren in *WSNP Periodiek*

In *WSNP Periodiek* kan geadverteerd worden. Voor een prijsopgave en nadere informatie over adverteren, kunt U zich wenden tot het redactiesecretariaat.

ISSN-nummer: 2210-6650

Redactiesecretariaat

WSNP Periodiek

Postbus 5018, 5800 GA Venray

e-mail: redactie@wsnp-periodiek.nl, faxnummer: 077 463 38 21

Uw bijdrage aan *WSNP Periodiek*

U kunt kopij aanleveren overeenkomstig de richtlijnen voor auteurs. Deze richtlijnen kunt

U raadplegen via www.wsnp-periodiek.nl. Na toezending van Uw kopij, naar

redactie@wsnp-periodiek.nl, zal één van de redactieleden contact met U opnemen.

Artikelen dienen in beginsel maximaal 2500 woorden te omvatten.

16 - Van de redactie

Geachte lezer,

In onze laatste redactievergadering hebben we gesproken over de uitkomsten van de enquête onder de lezers van ons blad.

Onze redactiemedewerkster Jenny Vlemmings heeft veel werk verzet in het opzetten, aanbieden en analyseren van deze enquête. In dit nummer vindt u een uitgebreide analyse van de uitkomsten van de enquête van haar hand. De reacties waren in het algemeen erg positief. Een belangrijke uitkomst is o.a. dat de lezers graag zouden zien dat er meer praktijkgerichte artikelen in ons blad worden opgenomen. Graag verwijs ik u naar de bijdrage van Jenny Vlemmings.

Een praktijkgericht onderwerp is het artikel van Arnoud Noordam en notaris Ronald Brinkman over trouwen en scheiden tijdens schuldsanering. Voor de praktijk van bewindvoerders is voorts natuurlijk belangrijk de digitalisering van de rechtspraak en dan vooral de digitalisering van toezicht (KEI). Wij hebben Erik Boerma (Portefeuillehouder Toezicht Programma KEI) bereid gevonden om hierover een bijdrage te schrijven. Dit onderwerp zal waarschijnlijk nog vaker aan bod komen. Te denken valt aan de beveiliging van de systemen nu in het Wsnp-dossier privacy gevoelige informatie kan staan.

Berend Engberts gaat in op de hardheidsclausule van art. 288 lid 3. Daarbij komt de positie van de ex-ondernemer en het arrest van de Hoge Raad 20 november 2015 uitgebreid aan de orde. De ontwikkeling van jurisprudentie gaat ook altijd door. We wijzen u graag op de uitspraak van de Hoge Raad d.d. 10 juni 2016 waarin de positie van de

hypotheekhouder weer om de hoek komt kijken. We hopen hieraan in een volgend nummer uitgebreid aandacht te kunnen besteden.

Theo Pouw behandelt de vraag of een tijdens faillissement teveel ontvangen heffingskorting als boedelschuld in de schuldsanering moet worden aangemerkt. We sluiten deze editie zoals gebruikelijk af met Nieuws in het kort en de Rechtspraakrubriek.

Op het moment dat dit augustusnummer bij u in de bus valt heeft u uw vakantie misschien al achter de rug of leest u het nummer bij uw terugkomst. Wij wensen u in deze roerige tijd in ieder geval een goede zomerperiode toe. Indien u een lezersvraag, opmerking of suggestie heeft, uw reactie aan de redactie wordt zeer op prijs gesteld.

De redactie

17 - Resultaten van onze lezersenquête

Jenny Vlemmings

Afgelopen periode hebben we onder de lezers van het blad een enquête gehouden om WSNP Periodiek nog beter te laten aansluiten bij de wensen van de lezer. Allereerst willen we u bij dezen bedanken voor uw deelname aan de enquête. In dit artikel zullen we de resultaten van de enquête bespreken en aangeven waar we de komende periode mee aan de slag gaan.

Uit de enquête is gebleken dat de meerderheid van de lezers WSNP-bewindvoerder is. Het grootste deel is zelfs al langer dan drie jaar abonnee. Over het algemeen is men tevreden over de inhoud van het blad en het niveau van de artikelen. Het grootste leerpunt voor ons als redactie is dat de lezers graag meer praktijkartikelen zouden zien. Dit zullen we zeker meenemen en we zullen proberen om ons meer op de dagelijkse praktijk te gaan richten. Daarvoor kunnen we uw hulp goed gebruiken: mocht u zelf een artikel willen schrijven of een lezersvraag hebben, neem dan contact met ons op via redactie@wsnp-periodiek.nl.

Helaas blijkt uit de enquête dat er maar weinig mensen gebruik maken van de website, www.wsnp-periodiek.nl. Wel zou men graag de mogelijkheid van een ledenlogin op de website zien, zodat alle geplaatste artikelen kunnen worden ingezien en middels een zoekfunctie kunnen worden doorzocht. We gaan binnenkort aan de slag met een nieuwe website, maar omdat we de prijs van het abonnement niet (teveel) willen laten stijgen, zullen we eerst goed onderzoek moeten doen naar de mogelijkheden en de bijbehorende kosten. Een nieuwe website met veel meer mogelijkheden

zal dus niet op heel korte termijn gerealiseerd kunnen worden, maar we hebben de wens om in 2017 een nieuwe website te lanceren. Voor nu willen we u graag wijzen op het trefwoordenregister en rechtspraakregister, welke op de website te vinden zijn. Deze registers kunnen ook als een soort zoekfunctie worden gebruikt, zodat u weet welke editie van het tijdschrift u moet raadplegen voor de gewenste informatie. Daarnaast kunt u middels de zoekfunctie op www.recht.nl ook zoeken in de samenvattingen van alle geplaatste artikelen in WSNP Periodiek wanneer u een basisabonnement heeft op www.recht.nl.

Tot slot willen wij u graag bedanken voor de complimenten. De positieve feedback die wij mochten ontvangen, zorgt ervoor dat wij ook komende tijd met veel plezier onze tijd investeren in het maken van een goed en informatief blad. Hierbij staan we natuurlijk altijd open voor verbetering, dus schroomt u niet om contact te leggen als u nog suggesties heeft.

18 - Trouwen of scheiden tijdens de schuldsanering. En een vooruitblik op nieuw huwelijksvermogensrecht

Arnoud Noordam en Ronald Brinkman*

1. Inleiding

In 2014 zijn in Nederland circa 65.000 huwelijken gesloten. In dat jaar zijn ook zo'n 35.000 huwelijken ontbonden. Trouwen en scheiden zijn dus aan de orde van de dag. Ook sanieten trouwen en scheiden. Maar wat zijn daarvan de consequenties voor de schuldsanering?

Bij een *huwelijk* verandert de omvang van de boedel. Daarmee verandert in beginsel ook de verhaalspositie van de schuldeisers. Als het huwelijk voor de schuldeisers van de ene echtgenoot een *verbetering* oplevert (omdat het verhaalsvermogen van zijn schuldenaar en het uitdelingspercentage in omvang toeneemt), levert dat huwelijk voor de schuldeisers van de andere echtgenoot een *verslechtering* op (omdat het uitdelingspercentage voor deze groep schuldeisers afneemt). Maar geldt dit ook bij een huwelijk dat *tijdens* de schuldsanering wordt aangegaan? Bij een *echtscheiding* tijdens schuldsanering kunnen ook vermogensrechtelijke complicaties optreden. In ieder geval heeft een echtscheiding veelal een inkomenseffect dat leidt tot aanpassing van de vrij te laten bedragen.

Nadenkend over deze problematiek, komt al snel de principiële vraag op of sanieten zonder meer het recht hebben tijdens de schuldsanering te trouwen of te scheiden, of dat zij daartoe toestemming behoeven van de bewindvoerder of zelfs de rechter. Het insolventierecht ziet in de eerste plaats op het vermogen

van de schuldenaar en maakt een inbreuk op de bevoegdheid van de schuldenaar om zijn vermogen te beheren en daarover te beschikken. Waar mogelijk dient echter ook in het insolventierecht de eerbiediging van het privéleven zoveel mogelijk overeind te blijven.¹ In de Faillissementswet of het Burgerlijk Wetboek is ook geen regel opgenomen waaruit zou blijken dat schuldenaren die persoonlijke rechten *niet* zouden kunnen uitoefenen of daartoe toestemming vereist is. De (lagere) rechtspraak die wij in deze bijdrage bespreken geeft ook blijk van dat uitgangspunt: sanieten mogen trouwen en scheiden tijdens schuldsanering.

Bij toepassing van de schuldsaneringsregeling verliest de schuldenaar de beschikkingsbevoegdheid over de Wsnp-boedel. Wij nemen in deze bijdrage aan dat, door een huwelijk zonder huwelijksvoorwaarden respectievelijk een echtscheiding, van rechtswege een gemeenschap van goederen ontstaat c.q. ontbonden wordt – óók als het huwelijk of de scheiding zich voordoet tijdens de toepassing van de wettelijke schuldsaneringsregeling. Wel kan zich de legitieme vraag voordoen of bij uitoefening van deze persoonlijke rechten, onder omstandigheden, aanleiding kan bestaan tot een tussentijdse beëindiging van de schuldsanering.

In deze bijdrage bespreken wij eerst de kernbegrippen aansprakelijkheid, verhaalsaansprakelijkheid en draagplicht. Wij gaan verder in op de situaties die zich in de saneringspraktijk voordoen aan de hand van drie rechtbankuitspraken, waarin aan de orde komen de gevolgen van een huwelijk in gemeenschap van goederen en het aangaan van een geregistreerd partnerschap tijdens de schuldsanering (paragraaf 2) en de wijziging van het vrij te laten bedrag (hierna: *vtlb*) door echtscheiding (paragraaf 3).

In de Eerste Kamer vordert de behandeling van het wetsvoorstel teneinde de omvang van de wettelijke gemeenschap van goederen te wijzigen (zie de Kamerstukken EK 2015/16, 33 987 A), hierna te noemen: *het wetsvoorstel*. De belangrijkste wijziging is dat in het nieuwe stelsel sprake is van een *beperkte* gemeenschap van goederen. De hoofdregel wordt, vereenvoudigd gezegd: alléén de goederen die worden verkregen en de schulden die ontstaan *tijdens* het huwelijk vallen in die huwelijkse gemeenschap. De lusten en lasten uit het verleden worden niet meer automatisch door de echtgenoten gedeeld, zoals dat onder de huidige gemeenschap van goederen wél nog het geval is. In paragraaf 4 schetsen wij enkele hoofdlijnen van deze wet-in-wording en de gevolgen voor de Wsnp-praktijk. Wij sluiten dit artikel in paragraaf 5 af met enkele slotopmerkingen.

2. Huwende schuldenaren

Rb. Zeeland-West-Brabant 24/11/2015
ECLI:NL:RBZWB:2015:7522 en
30/06/2016 ECLI:NL:
RBZWB:2016:4217

2.1 De uitspraak van 24 november 2015 (ECLI:NL:RBZWB:2015:7522) gaat over twee schuldenaren die tijdens de toepassing van de wettelijke schuldsaneringsregeling met elkaar trouwen. In augustus 2014 zijn de twee, kennelijk samenwonende schuldenaren, toegelaten tot de wettelijke schuldsanering. Zij hebben dezelfde bewindvoerder. Bij het huisbezoek deelt de bewindvoerder aan de schuldenaren mede dat de schuldenaren mogen trouwen maar alleen met uitsluiting van gemeenschap van goederen. Een jaar later verzoekt de Wsnp-bewindvoerder tussentijdse beëindiging omdat de schuldenaren tijdens de sanering toch zijn getrouwd *zonder* huwelijkse voorwaarden en dus in gemeenschap van goederen. Het gevolg van het huwelijk is, aldus de bewindvoerder,

dat schuldenaren hoofdelijk aansprakelijk zijn geworden voor elkaars schuldenlast. Dit betekent een nieuwe schuldenlast voor [partij 1] ten bedrage van € 23.495,67 en een nieuwe schuldenlast voor [partij 2] ten bedrage van € 78.435,87. Er is derhalve sprake van een bovenmatige nieuwe schuldenlast die schuldenaren willens en wetens zijn aangegaan, aldus de bewindvoerder. In gelijke zin overweegt de rechtbank dat een nieuwe schuldenlast is ontstaan door het aangaan van een gemeenschap van goederen, waardoor schuldenaren hoofdelijk aansprakelijk zijn geworden voor elkaars schuldenlast. De rechtbank oordeelt dat schuldenaren op toerekenbare wijze, gelet op hun leefgeld, bovenmatige nieuwe schulden hebben laten ontstaan, waarmee zij tekort zijn geschoten in hun verplichting om geen nieuwe schulden te laten ontstaan. De schuldeisers worden in beginsel benadeeld, nu beide schuldenaren met de nieuwe schulden worden geconfronteerd, aldus de rechtbank. De rechtbank beëindigt de toepassing van de regeling op grond van artikel 350 lid 3 onder c, d en e Fw.

Wij kunnen ons niet goed vinden in de rede-nering van bewindvoerder en rechtbank. Van nieuwe schulden is geen sprake en of schuldeisers benadeeld zijn hangt geheel af van de activa en passiva van de huwende schuldenaren – die benadeling kan niet voetstoots aangenomen worden. Voordat we ons standpunt toelichten in paragraaf 2.3 en 2.4, maken we in paragraaf 2.2 eerst enkele opmerkingen over de kernbegrippen *aansprakelijkheid*, *verbaalsaansprakelijkheid* en *draagplicht*.

2.2.1 Aansprakelijkheid

Als persoon A een schuld aangaat, is A *aansprakelijk* voor die schuld en kan de schuldeiser A tot betaling aanspreken.

Voor echtgenoten gelden twee belangrijke uitzonderingen. Indien namelijk echtgenoot A een *'huishoudelijke schuld'* (zie art. 1:85 BW) aangaat, zijn zowel A als B hoofdelijk voor het geheel van die schuld aansprakelijk. Dat geldt omgekeerd ook voor A als B een huishoudelijke schuld aangaat. Dit is een belangrijke uitzondering, omdat heel veel schulden als huishoudelijke schulden worden aangemerkt: schulden voor nutsvoorzieningen, ziektekostenverzekeringen, aanschaf van huishoudelijke apparatuur, meubilair etc. Schulden van een onderneming van A zijn echter geen huishoudelijke schulden. We merken hier alvast op dat een schuld van een onderneming in beginsel wel 'in de gemeenschap van goederen' valt. De aansprakelijkheid voor een schuld staat immers los van de vraag in welk vermogen de schuld valt (zie 2.2.2). De tweede uitzondering betreft de *huur van een woning*. De echtgenoot of geregistreerde partner van een huurder is automatisch medehuurder zolang de woonruimte de echtgenoot of geregistreerde partner tot hoofdverblijf strekt. Art. 7:266 lid 1 BW bepaalt daarom dat de beide echtgenoten jegens de verhuurder hoofdelijk aansprakelijk zijn voor de huur.

Gaan personen A en B *samen* een schuld aan, dan zijn zij ieder voor de helft aansprakelijk (aldus de hoofdregel van artikel 6 van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek, art. 6:6 BW). In afwijking van deze hoofdregel bepaalt een kredietovereenkomst veelal dat beide schuldenaren *hoofdelijk* aansprakelijk zijn. Dat wil zeggen dat de bank van zowel A als B 100% betaling kan vorderen, totdat haar vordering volledig is voldaan. Bij de hypotheekschuld voor het woonhuis, zijn beide echtgenoten meestal hoofdelijk aansprakelijk.

2.2.2 Verbaalsaansprakelijkheid

De verbaalsaansprakelijkheid komt aan de orde als de schuldenaar niet betaalt. De vraag is dan bij welk vermogen de schuldeiser verhaal kan zoeken. Om dat vast te stellen, moet je bij echtgenoten eerst weten in welk vermogen de schuld valt. Er bestaan bij een gemeenschap van goederen drie vermogens: de gemeenschap van goederen zelf en de beide eigen vermogens van de echtgenoten (hierna: *privé-vermogen*). Onder het huidige stelsel vallen nagenoeg *alle* schulden in de huwelijkse gemeenschap. Een belangrijke uitzondering daarop is de schulden uit erfenissen of schenkingen, waarop een uitsluitingsclausule van toepassing is verklaard (art. 1:94 lid 2-a BW). Als A bijvoorbeeld een erfenis onder uitsluitingsclausule verkrijgt, en aan die erfenis kleven schulden waarvoor hij aansprakelijk is (waaronder bijvoorbeeld de erfbelasting), dan valt een dergelijke schuld *niet* in de gemeenschap. De hiervoor al genoemde schulden van een onderneming, zijn wel schulden die in de gemeenschap vallen, ook al is slechts één van de echtgenoten aansprakelijk voor die schuld. Dat is alleen anders als de onderneming bijvoorbeeld onder een uitsluitingsclausule is geërfd, hetgeen in de praktijk niet vaak voorkomt.

Hoe zit het dan met het verhaal voor de schuldeisers als de schuldenaar zijn schuld niet vrijwillig betaalt? Schuldeisers van echtgenoot A (voor schulden waarvoor B niet aansprakelijk is, bijvoorbeeld de door ondernemer A aangegane schuld of de hiervoor genoemde erfbelasting) kunnen zich zowel op de hele gemeenschap van goederen als op het privé-vermogen van A verhalen (art. 1:96 lid 1 BW). Omgekeerd kunnen schuldeisers van echtgenoot B (voor gemeenschapsschulden waarvoor A niet aansprakelijk is) zich ook zowel op de hele gemeenschap van goederen als op het privé-vermogen van B verhalen. Als A en B

beiden (hoofdelijk) aansprakelijk zijn voor een schuld, kunnen schuldeisers zich op alle drie vermogens verhalen: op de gemeenschap van goederen en op de beide privé-vermogens van A en B.

2.2.3 Draagplicht

Zoals we hiervoor hebben gezien, kunnen schuldeisers zich veelal op alle vermogens van de echtgenoten verhalen, omdat de meeste schulden in de WSNP huishoudelijke schulden zijn waarvoor beide echtgenoten hoofdelijk aansprakelijk zijn. Maar dat geldt niet voor alle schulden, zie paragraaf 2.2.1. Als een schuldeiser zich op een bepaald vermogen verhaalt, rijst de vraag of de betreffende schuld inderdaad uit dat vermogen voldaan behoort te worden, met andere woorden of dat vermogen ook draagplichtig is voor de betaling van die schuld. Daarvoor moet je wederom kijken naar de vraag in welk vermogen de schuld valt (art. 1:94 BW). Als er bijvoorbeeld sprake is van een schuld die in de gemeenschap van goederen valt, terwijl verhaal plaatsvindt op het privé-vermogen van echtgenoot A, ontstaat er een vergoedingsplicht van de gemeenschap van goederen jegens het privé-vermogen van A (art. 1:96 lid 3 BW; zie voor de omgekeerde situatie art. 1:96 lid 4 BW, waarbij een schuld die in het privé-vermogen valt, wordt voldaan uit de gemeenschap van goederen). In theorie is de draagplicht niet onbelangrijk, maar voor de Wsnp-praktijk toch minder van belang. In de praktijk komt het namelijk niet zo vaak voor dat verhaal op een ander vermogen voorkomt dan op het draagplichtige vermogen. De meeste schulden zijn immers gemeenschaps-schulden en er is in de Wsnp-praktijk veelal geen sprake van privé-vermogens - de bedoelde vergoedingsplichten spelen dan geen rol.

2.3 Gevolgen huwelijk voor activa en passiva

2.3.1 Wat betreft ieders reeds bestaande schulden heeft een huwelijk geen gevolgen voor ieders aansprakelijkheid. De ene echtgenoot wordt door het huwelijk dus niet *aansprakelijk* voor de schulden van de andere echtgenoot.² Wel zijn er gevolgen voor de *verhaals*aansprakelijkheid. Naast het verhaal op de privé-goederen van de partner die de schuld vóór het huwelijk aanging, kunnen de schuldeisers zich nu ook verhalen op de gemeenschap van goederen (art. 1:96 lid 1 BW). Zouden de schuldenaren *niet* in de wettelijke schuldsaneringsregeling zitten, betekent dit dat de verhaalsmogelijkheden van schuldeisers, door het huwelijk van de schuldenaren, ingrijpend wijzigen. Wij zullen dit met twee voorbeelden toelichten: Partner A heeft een vermogen van 20 en een schuldenlast van 100. Partner B heeft een vermogen van 20 en een schuldenlast van 50. Wanneer A en B trouwen, bedraagt de gemeenschappelijke schuldenlast 150 en het gemeenschappelijke vermogen 40. De schuldeisers van A gaan erop *vooruit*: de verhouding van de schulden van de schuldeisers van A ten opzichte van het totale actief is 27% (40/150) geworden en was eerst 20% (20/100). De schuldeisers van B gaan erop *achteruit*: de verhouding van de schulden van de schuldeisers van B ten opzichte van het totale actief is ook 27% geworden en was eerst 40% (20/50). Tweede voorbeeld: A heeft een schuldenlast van 100 en een boedel van 20 (een verhouding van 1 staat tot 5). B heeft een schuldenlast van 200 en een boedel van 40 (eveneens een verhouding van 1 staat tot 5). Als A en B trouwen, hebben zij een boedel van 60, de schuldenlast drukkend op het gemeenschappelijke actief is 300 - de verhouding blijft 1 staat tot 5 (eenvoudig gezegd: het uitdelingspercentage van alle schuldeisers was en blijft van 20%); dit huwelijk verandert niets aan de verhaalspositie van de schuldeisers van A en B.

2.3.2 *Werkt dit in de schuldsanering ook zo?*

Zoals in de inleiding opgemerkt, nemen wij aan dat er geen wettelijke beletsels zijn voor sanieten om tijdens de schuldsanering te trouwen zonder huwelijkse voorwaarden. Voor gehuwde schuldenaren geldt het bepaalde in artikel 63 Fw (schakelbepaling 313 Fw): de sanering van de in gemeenschap van goederen gehuwde echtgenoot wordt als sanering van de gemeenschap van goederen behandeld. Hoe werkt dit aan de *activa*-kant? Of de wettelijke schuldsaneringsregeling nu ten aanzien van een of beide huwelijkspartners geldt, wij nemen aan dat de Wsnp-boedel, als gevolg van het huwelijk tijdens de sanering, alle goederen van die gemeenschap van goederen zal gaan omvatten vanaf de aanvang van het huwelijk.

Hoe werkt dit aan de *passiva*-kant? Als we aannemen dat art. 63 Fw ook werkt in deze situatie – saniet A huwt tijdens sanering met niet-saniet B – dan zouden de schuldeisers van B hun vorderingen die bestaan op het moment dat de schuldsaneringsregeling op A van toepassing wordt (fixatiebeginsel) bij de Wsnp-bewindvoerder van A kunnen indienen. Zou art. 63 Fw in deze situatie *niet* gelden dan zouden de schuldeisers van B zich niet kunnen melden bij de Wsnp-bewindvoerder van A. Hooguit zouden de schuldeisers van B verhaal kunnen nemen op het vtlb van A voor zover dat de beslagvrije voet te boven gaat (verhaal van schuldeisers van B op het nominale bedrag van A bedoeld in art. 295 lid 3 Fw).

2.3.3 Terug naar de in par. 2.1 samengevatte uitspraak van de Rechtbank Zeeland-West-Brabant. De door de rechtbank als ‘nieuwe schuldenlast’ gekwalificeerde schulden, zijn de reeds vóór het huwelijk ontstane schulden die bestonden bij aanvang van de sanering. Van nieuwe schulden is strikt genomen geen sprake. Indien saniet A trouwt met saniet B kan het

wel zijn dat het percentage van de uitdeling aan de schuldeisers van A vermindert als gevolg van het huwelijk met B. De eerste vraag die ons inziens dan beantwoord moet worden is of art. 63 Fw van toepassing is en of de schuldeisers van B hun vordering in de sanering van A kunnen indienen – maar de rechtbank gaat daar in de uitspraak niet op in. De uitkomst hangt verder af van de omvang van de schuldenlast van B, de schuldenlast van A, en de omvang van de vermogens van A, van B en van de gemeenschap A-B en de inkomsten van A en B tijdens de restanttermijn van de sanering (vgl. de berekeningen aan het slot van paragraaf 2.3.1).

2.4 Recentelijk werd een andere uitspraak van de Rechtbank Zeeland-West-Brabant gepubliceerd over een soortgelijk geval (ECLI:NL:RBZWB:2016:4217). Hier gaat het om een saniet A die tijdens de sanering een geregistreerd partnerschap aangaat met een partner B die ook in de schuldsaneringsregeling zit en een schuldenlast heeft van € 60.000. Het partnerschap werd aangegaan zonder partnerschapsvoorwaarden. De rechtbank overweegt: *‘Door het aangaan van een geregistreerd partnerschap zonder partnerschapsvoorwaarden zijn op grond van artikel 1:96 lid 1 BW jo. artikel 1:80b BW, de schulden van beide partners voortaan verhaalbaar op alle gemeenschapsgoederen. De omvangrijke schulden van de partner van schuldenaar (ongeveer € 60.000,--) dienen daarmee in de schuldsaneringsregeling van schuldenaar als nieuwe, niet verifieerbare, schulden te worden beschouwd. Gezien het vrij te laten bedrag van schuldenaar zijn deze schulden tevens bovenmatig. Schuldenaar is daarmee tekort geschoten in zijn verplichting genoemd in artikel 350 lid 3 sub d Fw. om in de schuldsanering geen bovenmatige schulden te doen of laten ontstaan.’* Toch beëindigt de rechtbank de sanering niet, omdat de schuldenaar *onwetend* was van de gevolgen en *geen* sprake was van een *toerekenbare* nieuwe

schuld. Ook ziet de rechtbank geen reden voor beëindiging op grond van art. 350 lid 3 sub e Fw omdat de schuldeisers op wie de sanering betrekking heeft niet worden geschaad door de nieuwe schulden – deze nieuwe schulden dienen immers uit het vtlb te worden betaald en niet uit het boedelsaldo, aldus de rechtbank.

Kennelijk bedoelt de rechtbank te zeggen dat, hoewel saniet A door de boedelmenging *niet aansprakelijk* wordt voor de schulden van zijn partner B, de verhaalsmogelijkheden voor de schuldeisers van A wel toenemen. Kennelijk neemt de rechtbank daarbij aan dat art. 63 Fw in deze situatie *niet* van toepassing is (vgl. 2.3.2. hierboven). Uit de overweging van de rechtbank inzake de ‘nieuwe schulden’ lijkt te volgen dat de rechtbank verhaal van de schuldeisers van B alleen mogelijk acht op het vtlb van A (dat wil zeggen: voor zover dit niet valt onder de beslagvrije voet) in ieder geval niet op de Wsnp-boedel van A. De rechtbank maakt A geen verwijt voor het creëren van een mogelijkheid van verhaal door de schuldeisers van B op het vtlb van A. Wij merken ten overvloede op dat aan de activa-kant de Wsnp-boedel door de boedelmenging niet wordt verkleind. Mogelijk zelfs vergroot, als er vanuit de kant van partner B enig vermogen of inkomen in de gemeenschap vloeit. Wij kunnen goed leven met het eindoordeel van de rechtbank, die per saldo het recht van de saniet om te huwen ongemoeid laat. Niettemin zouden wij het toejuichen indien de rechtspraak zich meer rekenschap wil geven van de verschillen tussen aansprakelijkheid en verhaalsaansprakelijkheid en bij haar overwegingen ook aandacht zou schenken aan de concrete benadelingseffecten (wijziging uitdelingspercentages) en óf en waarom art. 63 Fw wel of niet werkt in de situatie dat een schuldenaar trouwt tijdens de wettelijke schuldsanering.

2.5 Kunnen de schuldeisers van A nog iets beginnen tegen de verwatering van hun vordering?²³ Schuldeisers kunnen ons inziens de huwelijksvoltrekking niet beletten. Wellicht zouden de schuldeisers van A wel een actio pauliana kunnen instellen? De schakelbepaling van artikel 3:59 BW verklaart de bepalingen van Titel 2 van Boek 3 –waaronder de pauliana-bepaling van 3:45 e.v.– ook buiten het vermogensrecht van toepassing. Overigens laat het zich moeilijk denken wat het gevolg is van een dergelijk beroep op de pauliana-bepaling, omdat vernietiging van het huwelijk zelf niet mogelijk is. Ook denkbaar is dat de schuldeisers aankoersen op een tussentijdse beëindiging van de sanering van A of een beëindiging zonder schone lei voor A. Dan zouden zij naar onze mening wel met berekeningen een concrete en niet-verwaarloosbare benadeling moeten aantonen.

3. Scheidende schuldenaren

Rb. Den Haag 13/08/2015

ECLI:NL:RBDHA:2015:10039

3.1 Man en vrouw zitten samen in de wettelijke schuldsaneringsregeling. De saneringstermijn loopt van 24 mei 2012 tot 24 mei 2015. In haar eindvonnis stelt de rechtbank vast dat de schuldenaren hun informatieplicht hebben geschonden ten aanzien van (a) de verlaging van de maandelijkse hypotheekrente, (b) een nieuwe schuld wegens medische kosten voor een aangereden hond, (c) beweerdelijke ‘verrekening’ van een erfenis van de moeder van een van de schuldenaren met een lening van moeder, en (d) een (afgeloste) lening van de ex-werkgever. Voorts oordeelt de rechtbank dat de boedel is benadeeld door de echtscheiding van sanieten drie maanden voor einde van de saneringstermijn. De gezamenlijke afdrachtplicht van € 1.174 per maand is als gevolg van de scheiding verlaagd naar: nihil voor de

man en € 336 per maand voor de vrouw, per saldo een boedelnadeel van € 838 per maand. De rechtbank werpt vervolgens de vraag op of de scheiding toerekenbaar is. Het gaat om een weloverwogen beslissing van beiden en bij die beslissing zijn de Wsnp en de belangen schuldeisers in het geheel niet betrokken. 'Ook in de schuldsaneringsregeling wordt personen niet de vrijheid ontzegd van elkaar te scheiden. [...] – maar 'Verdwenen huwelijksgeluk of in sommige gevallen zelfs oprecht[e] vijandschap regardeert de schuldeisers niet', aldus de rechtbank. 'Bij aanvang van de schuldsanering zullen verzoekers zich moeten afvragen of een dergelijke situatie dreigt en de nakoming van de afdrachtplicht en de andere verplichtingen in de weg zal staan. Eenmaal toegelaten zullen schuldenaren die willen scheiden zich moeten afvragen of ze wachten tot het einde van de schuldsanering dan wel de gevolgen voor de afdrachtplicht op een andere wijze compenseren. Die keuze is niet aan de bewindvoerder, rechter-commissaris of rechtbank maar aan de schuldenaren.', aldus nog steeds de rechtbank. De schuldenaren hebben de scheiding niet uitgesteld tot 24 mei 2015. De rechtbank oordeelt dat de tekortkomingen toerekenbaar zijn en niet van bijzondere aard of geringe betekenis, maar dat wel sprake is van 'omstandigheden, die voldoende afwijkend zijn om een kans voor herstel te rechtvaardigen': (1^e) er is een nieuwe bewindvoerder benoemd, (2^e) de echtscheiding en de daarmee samenhangende verhuizing zullen geen rust hebben gebracht, (3^e) de huidige bewindvoerder heeft het vtlb sinds de scheiding eerst recentelijk berekend waardoor de boedelachterstand niet eerder kon worden ingelopen. De rechtbank gunt de schuldenaren een laatste kans om de tekortkomingen te herstellen en de schuldeisers te compenseren. De rechtbank houdt de schone lei-beslissing aan om de schuldenaren in staat te stellen diverse bedragen – ieder voor zich –

binnen drie maanden op de boedelrekening te storten.

Hoe deze sanering drie maanden later is afgelopen, is ons niet bekend. Gezien echter de hoogte van de diverse bedragen die de gescheiden schuldenaren volgens de rechtbank nog moesten betalen, lijkt de kans niet erg groot dat zij de schone lei hebben binnengehaald.

3.2 In de zaak van Rb. Den Haag springen twee feitelijke omstandigheden er uit: het gaat om een echtscheiding slechts enkele maanden vóór het einde van de driejaarstermijn en de terugval in de aflossingscapaciteit lijkt relatief groot (meer dan € 800 per maand minder). De vraag komt dan al snel op: hadden de schuldenaren, gezien de consequenties voor de schuldeisers, niet nog drie maanden kunnen wachten? In de uitspraak wordt niets gezegd over de achtergronden c.q. redenen voor de echtscheiding. Liep de spanning erg op, was de nood erg hoog? Dat zou een rol kunnen spelen bij de waardering van het verlies van de aflossingscapaciteit. Immers, zouden de gehuwde sanieten elkaar het leven erg zuur maken en getrouwd blijven, dan dreigen wellicht gezondheidsklachten c.q. arbeidsongeschiktheid of baanverlies en dan zou instandhouding van het huwelijk dus (juist) ook gevolgen voor het inkomen hebben.

3.3 Meer principieel is echter de vraag of de schuldenaren bij hun keuze al dan niet te trouwen of te scheiden rekening dienen te houden met de gevolgen voor de aflossingscapaciteit. De Rb. Den Haag overweegt dat sanieten het recht behouden om te scheiden. Maar de rechtbank oordeelt, kort gezegd, dat schuldeisers voor de keuze van de schuldenaren zo nodig gecompenseerd moeten worden. Wij zijn niet overtuigd van de juistheid daarvan en maken enkele relativerende kanttekeningen. Het deel van het inkomen en de uitkering van

de schuldenaar dat buiten de Wsnp-boedel valt, wordt van rechtswege bepaald. De onderliggende bijstandsnorm is geregeld in de Participatiewet. De toekenning en berekening van de bijstandsnorm respectievelijk de beslagvrije voet en het vtlb zijn gebaseerd op de leef- c.q. gezinssituatie van de bijstandsgerechtigde. Het systeem neemt steeds de *feitelijke* leef- c.q. gezinssituatie als uitgangspunt. Of het rechtssubject al dan niet een keuzevrijheid heeft om die leef- c.q. gezinssituatie vrijelijk vorm te geven en of hij de voor schuldeisers meest gunstige keuzes maakt, is niet relevant voor de vaststelling van het recht op bijstand c.q. van de beslagvrije voet. Uit de rechtstreekse koppeling die art. 295 lid 2 Fw legt met art. 475d Rv, blijkt dat ook bij toepassing van de schuldsaneringsregeling de feitelijke leef- c.q. gezinssituatie uitgangspunt is bij de vaststelling van het vtlb. Evident misbruik daargelaten, legt de Wsnp de schuldenaar o.i. niet de rechtsplicht op beslissingen, om al dan niet te trouwen of te scheiden, zodanig te nemen dat de schuldenaar zoveel mogelijk baten voor de boedel zal verwerven (vgl. art. 288 lid 1 onder c Fw). Wellicht krijgt de Hoge Raad nog eens de kans zich over deze rechtsvraag uit te spreken.

3.4 Een echtscheiding tijdens de Wsnp heeft niet alleen inkomens- en vtlb-effecten. Ook kan de Wsnp-bewindvoerder geconfronteerd worden met vragen over de boedelverdeling, aansprakelijkheidseffecten en verschillende uitdelingslijsten. In deze bijdrage zullen wij daar niet op ingaan. Wij volstaan met een verwijzing naar een bijdrage van mr. Helene Lammers 'Huwelijksvermogensrecht en de Wsnp (II)', gepubliceerd in *Wsnp Periodiek* in februari 2012. Wij schetsen in de volgende paragraaf wel de hoofdlijnen van het nieuwe huwelijksvermogensrecht-in- wording.

4. Voorstellen ingrijpende wijzigingen huwelijksvermogensrecht

4.1 Bij inwerkingtreding van het wetsvoorstel 33 987, welke nog niet zeker is, omdat de Eerste Kamer zich nog moet uitspreken, zal de omvang van de gemeenschap van goederen en het verhaal op de gemeenschap van goederen wijzigen. Aan de hand van het wetsvoorstel zoals dat bij de Eerste Kamer is ingediend, bespreken wij diverse wetswijzigingen, waaronder ook een wijziging van de Faillissementswet.

4.2 Beperkte gemeenschap van goederen

In het voorgestelde art. 1:94 BW staat beschreven welke goederen en schulden in en buiten de gemeenschap van goederen vallen. De gedachte achter de nieuwe regeling is dat de lotsverbondenheid tussen echtgenoten meebrengt dat echtgenoten alleen delen wat zij 'tijdens het huwelijk' opbouwen door inspanningen van de echtgenoten.⁴ De belangrijkste nieuwe elementen zijn dat voortaan *buiten* de gemeenschap (en dus in het eigen vermogen van echtgenoten) valt:

a. Het vermogen dat de echtgenoten al vóór het huwelijk hadden, behalve als dat vermogen reeds vóór de aanvang van de gemeenschap aan de echtgenoten (in welke verhouding dan ook) gezamenlijk toebehoorde. Die uitzondering betreft niet alleen de voorhuwelijkse gezamenlijke bezittingen, maar ook alle vóór het huwelijk ontstane gemeenschappelijke schulden en alle schulden die de gezamenlijke activa betreffen. Zie art. 1:94 lid 2 aanhef en lid 7 aanhef BW.

b. Niet alleen alle voorhuwelijkse erfenissen en giften (die immers onder a. vallen), maar ook die erfenissen en giften die tijdens het huwelijk worden verkregen. Dat geldt dus ook als er geen testament of schenkingsakte is waarin

een uitsluitingsclausule staat. Zie art. 1:94 lid 2 aanhef en sub a en lid 7 aanhef en sub a en b BW.

c. De vruchten van de hiervoor genoemde vermogensbestanddelen. Zie art. 1:94 lid 6 BW.

d. Al wat voor de hiervoor genoemde vermogensbestanddelen in de plaats treedt. Zie art. 1:94 lid 6 BW en art. 1:95 BW.

Voor de Wsnp-bewindvoerder is van belang dat in art. 1:94 lid 8 BW het bewijsvermoeden blijft staan dat een rol speelt bij een geschil over de vraag aan wie van de echtgenoten een goed toebehoort. Indien geen van beide echtgenoten zijn recht op het goed kan bewijzen, wordt dit goed geheel als gemeenschapsgoed aangemerkt. Overigens werkt dat vermoeden niet *ten nadele* van de schuldeisers van de echtgenoten.

Een dergelijk bewijsvermoeden bestaat niet voor de *schulden*. Daarvoor geldt dus vrije bewijsvoering. Hoewel de omvang van de verschillende vermogens (gemeenschap van goederen en de beide privé-vermogens) in theorie dus sterk zal gaan wijzigen, zal, gelet op genoemd bewijsvermoeden, het in de praktijk van de schuldsanering mogelijk toch vaak weer neerkomen op ‘alles op één hoop’ (dus zowel de bezittingen als schulden als één geheel aanmerken). Niettemin dienen Wsnp-bewindvoerders hier scherp op te zijn: in uitzonderingsgevallen zal er niet één, maar zullen er meerdere schuldenlijsten moeten worden opgesteld. Het wordt nog een spannende vraag op welke schuldenlijst in een dergelijk geval als eerste moet worden uitgedeeld.⁵

4.3 Het verhaalsrecht van schuldeisers

De regels over *aansprakelijkheid* en *draagplicht* (zie paragraaf 2.2.1 en 2.2.3 hiervoor) worden door het wetsvoorstel niet gewijzigd.⁶

Wat wel verandert, is het *verhaalsrecht* van de schuldeiser (vergelijk paragraaf 2.2.2 hiervoor). Omdat de gemeenschap van goederen steeds beperkter wordt, zal het eigen vermogen van echtgenoten steeds omvangrijker worden. Hoe eerlijk is het dan eigenlijk om schuldeisers van schulden die tot het privé-vermogen horen, verhaal te geven op de hele gemeenschap? De gedachte achter het nieuwe art. 1:96 BW is om echtgenoten die in gemeenschap van goederen zijn gehuwd, hetzelfde te behandelen als echtgenoten die op huwelijkse voorwaarden zijn gehuwd of als twee samenwoners. Het verhaal wordt beperkt op het aandeel van die echtgenoot die schuldenaar is.

Stel je eens twee samenwoners voor. De schuldeiser van de ene samenwoner A heeft alleen verhaal op het vermogen van samenwoner A. Hebben de samenwoners samen een boot, dan heeft de schuldeiser verhaal op de helft van de boot. Onder de nieuwe wet zal voor privé-schulden van echtgenoot A niet langer verhaal mogelijk zijn op de hele gemeenschap, maar net als bij samenwoners, slechts op de helft. Het verhaal zal dan beperkt zijn tot de helft van de opbrengst van de uitgewonnen boot. De andere helft van de opbrengst komt echtgenoot B toe en valt voortaan in het privé-vermogen van B. Indien een schuldeiser verhaal op de boot zoekt voor de *niet* tot de gemeenschap behorende schuld van A, is echtgenoot B ook bevoegd om de boot over te nemen tegen betaling, uit zijn privé-vermogen, van de helft van de waarde van de boot. Vanaf het tijdstip van de overneming valt de boot in het privé-vermogen van B. Zie het nieuwe art. 1:96 lid 3 BW. Uit de kamerstukken lijkt te volgen dat echtgenoot B daarvoor ook een financiering kan aangaan (welke financieringsschuld dan ook in het eigen vermogen van B zal vallen).

4.4 Faillissementswet

Ook in de Faillissementswet wordt een belangrijke bepaling gewijzigd: art. 61 Fw (van overeenkomstige toepassing bij schuldsanering, schakelbepaling art. 313 Fw). Het huidige art. 61 lid 1 Fw bepaalt dat de echtgenoot (of geregistreerde partner) van de insolvente schuldenaar zijn privé-goederen kan terugnemen uit de boedel van de schuldenaar. De leden 2 t/m 6 van art. 61 Fw geven regels voor specifieke gevallen en regels voor hetgeen die echtgenoot moet bewijzen om zijn privé-goederen terug te nemen. Zo geeft art. 61 lid 4 Fw een regeling voor goederen die zijn verworven door belegging of wederbelegging van privé-gelden van de echtgenoot. Het wetsvoorstel brengt het huidige, complexe artikel terug tot één eenvoudige zin over het terugneemrecht van de echtgenoot/geregistreerde partner van de schuldenaar. Het voorgesteld artikel 61 Fw luidt: *‘De echtgenoot of geregistreerde partner van de schuldenaar neemt alle goederen die hem toebehoren en niet in de huwelijksgemeenschap onderscheidenlijk de gemeenschap van het geregistreerd partnerschap vallen, terug.’* Er geldt geen verzwaarde bewijsplicht meer. Dat betekent in de praktijk waarschijnlijk dat de echtgenoot van de saniet vaker zal kunnen aantonen dat bepaalde goederen *niet* tot de Wsnp-boedel zullen behoren. Niet vergeten mag echter worden dat de Wsnp-bewindvoerder, als het hem uitkomt, het bewijsvermoeden van art. 1:94 lid 8 BW kan invoeren (zie par. 4.2 hiervoor). Maar ook als de echtgenoot niet slaagt in het bewijs dat een goed in zijn privé-vermogen valt, is, zoals we hiervoor hebben gezien, slechts verhaal mogelijk voor de helft (art. 1:96 lid 3 BW).

4.5 Overgangsrecht

De voorgestelde, nieuwe regels over wat wel en niet in de gemeenschap van goederen valt, gelden alleen voor gemeenschappen die

ontstaan ná inwerkingtreding van de wet. Is de saniet vóór de inwerkingtreding van de nieuwe wet getrouwd, dan blijft voor hem dus het ‘oude systeem’ gelden. Ook het beperkte verhaal van schuldeisers (namelijk op de helft van de gemeenschap) gaat alleen gelden bij gemeenschappen die ontstaan ná inwerkingtreding van de wet. Er zullen dus nog heel lang twee systemen naast elkaar blijven bestaan voor ‘oude’ en ‘nieuwe’ gevallen. Tot slot geldt het nieuwe art. 61 Fw pas voor schuldsaneringen die zijn uitgesproken ná inwerkingtreding van de wet. Wanneer de nieuwe wet in werking treedt, is nog onbekend, maar naar zich laat aanzien zal dat 1 januari 2017 of wellicht 1 juli 2017 zijn.

5. Tot slot

De Wsnp-bewindvoerder doet er verstandig aan de saniet met trouwplannen te *informer*en over mogelijke benadeling van zijn schuldeisers, met name in die situatie dat de ‘aanstaaende’ van de saniet aanzienlijke schulden heeft. Wij zien geen taak voor de Wsnp-bewindvoerder zich te *verzetten* tegen echtscheidingen. Een huwelijk bergt goede en kwade kansen in zich, in ieder geval vermogensrechtelijk bekeken. En frustratie van de uitoefening van fundamentele rechten van schuldenaren kan ook leiden tot aantasting van de (psychische) gezondheid en/of de verdien capaciteit van de schuldenaren. In alle gevallen doen de schuldenaren er goed aan zich te laten voorlichten over de gevolgen van een huwelijk of scheiding.

De Wsnp-bewindvoerder die bij een huwelijk of echtscheiding van schuldenaren moet laveren tussen het ‘harde’ insolventierecht en de finesses van het huwelijksvermogensrecht, heeft geen eenvoudige opdracht. In de rechtspraak zien we nogal eens dat niet alle regels van het huwelijksvermogensrecht in acht genomen worden. Bij niet al te omvangrijke boedels is ‘de

schade' (benadeling van bepaalde schuldeisers) wellicht te overzien. Bij inwerkingtreding van het nieuwe huwelijksvermogensrecht wordt de gemeenschap van goederen, voor 'nieuwe huwelijken' een *beperkte* gemeenschap: een gemeenschap alléén van activa en passiva tijdens het huwelijk door de echtgenoten opgebouwd. Erfenissen en schenkingen die de echtgenoten toevallen, blijven dus ook buiten de beperkte gemeenschap. Die aanstaande wetwijziging vergroot het belang van daadwerkelijke toepassing van het huwelijksvermogensrecht in schuldsaneringszaken.

** Arnoud Noordam is advocaat te Amsterdam. Ronald Brinkman is notaris bij Vechtstede Notarissen te Hardenberg, docent aan de Rijksuniversiteit Groningen en Raadsheer-plaatsvervanger bij het Hof Arnhem-Leeuwarden.*

- 1 Zie art. 8 en 12 EVRM, art. 10 Grondwet. Vergelijk voorts Wessels Insolventierecht Deel I, par. 1025 en Van Apeldoorn, J. C. (2009). *Insolventieprocedures en grondrechten*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers, p. 21 e.v.
- 2 Zie o.a. HR 12 april 1985, NJ 1985/662, waarover Van Mourik & Verstappen, *Handboek Nederlands vermogensrecht bij scheiding, Algemeen deel A*, hoofdstuk 4, paragraaf 6.4.
- 3 Met dank aan inspirerende opmerkingen van Prof. mr. Bob Wessels tijdens een recent telefoongesprek. Verzuuchtend, halen wij ook graag zijn woorden aan in Wessels Insolventierecht II, par. 2180: 'De materie 'faillissement en huwelijks-gemeenschap' is erkend lastig'. Wij nodigen lezers graag uit tot reacties op dit artikel.
- 4 Het nieuwe art. 1:95a BW (waarvan lid 1 luidt: 'Indien een onderneming buiten de gemeenschap valt, komt ten bate van de gemeenschap een redelijke vergoeding voor de kennis, vaardigheden en arbeid die een echtgenoot ten behoeve van die onderneming heeft aangewend, voor zover een dergelijke vergoeding niet al op andere wijze

ten bate van beide echtgenoten komt of is gekomen.') wordt niet besproken, omdat dit in de praktijk van de schuldsanering waarschijnlijk geen grote rol zal gaan spelen, omdat de omvang van de vermogens veelal gering zal zijn.

- 5 Zie daarover F.R. Salomons, *Insolventierecht in de notariële praktijk*, Preadvies KNB 2011, Den Haag: SDU Uitgevers, 2011, p. 168 e.v., waarin vier opvattingen de revue passeren.
- 6 Wel wordt verduidelijkt dat beide echtgenoten in beginsel ieder voor de helft draagplichtig zijn bij een negatieve gemeenschap. Zie art. 1:100 lid 2 BW. We merken hier op dat een echtgenoot zich slechts aan die draagplicht kan onttrekken als hij: (1) zelf niet aansprakelijk is voor de schulden en (2) hij tijdig afstand doet van de gemeenschap. In beginsel dient de akte van afstand binnen drie maanden na ontbinding van de gemeenschap ingeschreven te worden in het huwelijksregister; die termijn kan door de rechtbank verlengd worden – zie art. 1:103 e.v. BW. Hoewel art. 1:102 BW bepaalt dat de verhaalsaansprakelijkheid van een echtgenoot voor een schuld waarvoor hij vóór de ontbinding van de gemeenschap niet aansprakelijk was, wordt beperkt tot het vermogen dat hij uit de gemeenschap krijgt toebedeeld, zegt dit nog niets over de draagplicht bij een negatieve gemeenschap. Daarom is het ook zo belangrijk onderscheid te maken in aansprakelijkheid, verhaalsaansprakelijkheid en draagplicht. Indien overigens beide echtgenoten afstand doen van de gemeenschap zal die gemeenschap vereffend moeten worden (art. 1:108 BW) – in een Wsnp-situatie ligt het voor de hand dat de Wsnp-bewindvoerder die taak op zich neemt.

19 - De digitale toekomst van schuldsaneringen

*Erik Boerma**

1. Inleiding

De Rechtspraak wil toegankelijker, gebruiksvriendelijker en begrijpelijker worden voor rechtzoekenden en ketenpartners en werkt daar sinds 2013 aan in het Programma KEI (Kwaliteit en Innovatie). Over een paar jaar kan iedereen online een rechtszaak starten. Voor advocaten en juristen wordt digitaal procederen verplicht. De daarvoor benodigde wetgeving is 12 juli jl. door de Eerste Kamer aangenomen. Andere partijen, zoals burgers, krijgen toegang tot het digitaal dossier van hun zaak via Mijn Rechtspraak.

Naast digitaal procederen wordt ook het toezichthouden, dus daar waar de rechter toezicht houdt op het werk van de curator bij faillissementen en bewindvoerders bij schuldsaneringen en beschermingsbewind, gedigitaliseerd. Daarbij is digitalisering een middel, niet het doel, want het moet leiden tot verbeteringen voor zowel burgers als professionals, zowel binnen als buiten de Rechtspraak. In dit artikel wil ik kort beschrijven wat KEI kan gaan betekenen voor de praktijk van rechters, bewindvoerders en mensen die in de schuldsanering zitten, en welke verbeteringen we samen kunnen bereiken.

2. Toezicht en rechtspraak

Een van de belangrijkste vragen die we binnen KEI hebben gesteld toen dit programma van start ging, was waarin toezicht houden nu verschilt van het civiel-, bestuurs- en strafrecht. In de kern is het antwoord dat die laatste werkstromen gericht zijn op geschilbeslechting,

waarbij een vonnis, een schikking en een mediation partijen (hopelijk) helpt om weer verder te kunnen. In deze rechtsgebieden zijn vonnis en schikking eigenlijk het “product” van de Rechtspraak. Maar wat is eigenlijk het “product” van toezicht? Dat is als eerste dat de rechtspraak als toezichthouder heeft (mee) te zorgen voor goede curatoren en bewindvoerders, want het is de Rechtspraak die bepaalt welke bewindvoerder en curator op welke schuldsanering of welk faillissement wordt gezet. Daarnaast heeft de Rechtspraak er voor te zorgen dat die goede bewindvoerder en curator zijn of haar werk ook goed doet en ook gezamenlijk met hen moet definiëren wat “goed” is. Dit kun je daarna vertalen naar standaard werkwijzen, plannen van aanpak, kwaliteitsindicatoren. Dit draagt ook bij aan het meer uniform werken van de Rechtspraak -een veel gehoorde en terechte klacht van bewindvoerders is dat we dat namelijk nu als puntje bij paaltje komt niet doen- en het zorgt er ook voor dat de buitenwereld makkelijker kan begrijpen wat we doen, waarom en wanneer. Kortom, door digitaal te gaan werken kunnen we zorgen dat we slimmer samenwerken en ook hogere kwaliteit voor de maatschappij kunnen leveren.

In de periode 2014-2015 heeft KEI-Toezicht met de Rechtspraak, curatoren en bewindvoerders met name gewerkt aan het inhoudelijk vormgeven van de nieuwe werkwijzen. Gelijktijdig zijn we vanaf het najaar 2014 begonnen aan het neerzetten van de digitale basisstructuur die nodig is om op deze manier te kunnen werken. Een van de eerste denkstappen is geweest -voor sommige juristen lastig- dat het niet meer gaat om dossiers en stukken. Een brief is een vehicle voor informatie, een pdf is (maar) een digitale brief maar het gaat uiteindelijk om de inhoud, en dat zijn data, informatie. De Rechtspraak heeft er daarom voor gekozen voor toezichthouders

(rechters-commissarissen, kantonrechters, secretarissen en administratief medewerkers) een datasysteem te maken: het Toezicht-systeem. Op die manier komt een vraag van een curator namelijk direct geautomatiseerd binnen bij bijvoorbeeld die rechter-commissaris, kan het systeem controles doen op de rekening en verantwoording -de Rechtspraak gaat dus niet meer handmatig bedragen natellen- en data kunnen geautomatiseerd gedeeld worden op bijvoorbeeld het insolventieregister. In dat verband wijs ik er op dat het Ministerie van Veiligheid en Justitie het wetsvoorstel modernisering van de faillissementsprocedure in consultatie heeft gebracht wat met name ook op dit aspect ziet: hoe zorgen we dat de belanghebbenden, bijvoorbeeld crediteuren, sneller en juiste informatie ontvangen.

In voorjaar en zomer 2015 is het Toezicht-systeem in faillissementszaken getest met een drietal pilotgerechten en een tiental curatoren. Gelet op het -in verhouding met bewindvoerders- geringe aantal zaken per curator, is voor de curatoren een digitaal portaal gebouwd. Zij kunnen met hun advocatenpas inloggen, (gestructureerde) machtigingsverzoeken doen en verslag uitbrengen aan de rechtbank. Ook dit laatste gaat in een gestructureerde vorm. Dat wil zeggen er is maar één verslag en dat wordt in de loop van de tijd aangevuld. Een curator dient dus niet meer in de looptijd tien a vijftien - verschillende verslagen in die je naast elkaar moet zien te leggen. Berichten, goedgekeurde machtigingen, vragen, planningsvoorstellen voor zittingen of overleg ontvangt de curator en zijn medewerker ook in dat portaal. De pilot is goed verlopen, en in het najaar 2015 hebben alle rechtbanken het systeem in gebruik genomen en sindsdien voeren zij het aantal zaken op. Op dit moment zijn ongeveer 800 curatoren geautoriseerd voor het portaal, alle medewerkers van de insolventieteam voor

het Toezicht-systeem en wordt er ongeveer in 5400 zaken digitaal toezicht gehouden. Naar verwachting zal dit aantal eind dit jaar verdubbeld zijn en eind 2017 zullen nagenoeg alle faillissementszaken digitaal worden afgedaan behalve die dossiers die op korte termijn nog op papier worden afgewikkeld.

Momenteel wordt er gewerkt aan een aanpassing van het toezicht-systeem voor (kanton)bewindszaken. Het aantal bewindszaken overtreft het aantal faillissementen en schuldsaneringen met een factor drie tot vier; momenteel zijn er ongeveer 220.000 bewindszaken, waarvan 160.000 in behandeling bij professionele bewindvoerders. Deze bewindvoerders, ongeveer 2000 personen, hebben elk in de range van drie tot (op kantoorniveau) 2.000-4.000 zaken in behandeling. Dit volume heeft gemaakt dat anders dan voor faillissementscuratoren, de communicatie tussen die bewindvoerders en de Rechtspraak niet via een portaal gaat lopen maar via een zogenaamde systeemkoppeling. Een systeemkoppeling houdt in dat de applicatie die de bewindvoerder gebruikt, gekoppeld is en communiceert met het systeem van de Rechtspraak. Dit betekent dat een bewindvoerder vanuit zijn eigen applicatie bijvoorbeeld een rekening en verantwoording of een machtigingsverzoek kan indienen. Er hoeft dus geen handeling meer te worden verricht door een medewerker die bijvoorbeeld anders gegevens zou moeten invoeren in een digitaal portaal. Dit scheelt werk en maakt de uitwisseling van gegevens veel minder foutgevoelig; iets wat bij de grote aantallen rekening en verantwoordingen die door de bewindvoerders worden ingediend ook een belangrijke reden was om voor een dergelijke koppeling te kiezen. Er wordt voor de bewindvoerders daarom ook geen portaal ontwikkeld, hetgeen dus met zich mee brengt dat alle professionele bewindvoerders met een

applicatie zullen moeten werken die heeft bewezen in staat te zijn om te communiceren met het computersysteem van de Rechtspraak. Er wordt hiervoor nauw samengewerkt met een negental IT-leveranciers; in de pilot –met drie pilotgerechten en 28 professionele bewindvoerders– is de systeemkoppeling al werkend voor een tweetal leveranciers. Binnen enkele weken zal dit aantal zijn gegroeid naar een vijftal en naar verwachting zullen eind van het jaar alle applicaties van alle leveranciers zijn aangesloten.

Een systeemkoppeling vergt dus meer (IT)samenwerking dan bij het aanbieden van een portaal het geval is en het vergt ook tijd voor die leveranciers om hun applicaties –en voor bewindvoerders en Rechtspraak hun werkwijze– aan te passen. Daarnaast dient de bewindvoerder een digitaal authenticatiemiddel aan te schaffen. Dit kost 450,- euro per drie jaar. Naar verwachting loopt de pilot tot komend voorjaar, waarna bij uitrol alle rechtbanken en bewindsteams er mee kunnen werken. Net als bij de implementatie van het Toezicht-systeem in faillissementszaken worden de lokale gerechten hierbij begeleid door KEI. Vooraf en tijdens de uitrol wordt er gecommuniceerd naar de bewindvoerders welke bewindvoerders en dossiers zullen starten met de digitale werkwijze en op welke wijze de rechtbanken met hen gezamenlijk gaan opschalen. Verwacht wordt dat –gezien het eerder genoemde grootte aantal bewindszaken– het opschalen een traject mogelijk van meer dan een jaar zal zijn.

3. En wat betekent dit nou voor Wsnp-bewindvoerders?

Zodra het Toezicht-systeem voor bewindszaken landelijk in gebruik is genomen gaan we werken aan aanpassing van het systeem voor schuldsaneringszaken en Wsnp-bewind-

voerders. Naar verwachting zal dit rond de zomer 2017 zijn zodat we daarna kunnen beginnen met het werken met het systeem bij –opnieuw– een drietal pilotgerechten, te weten Amsterdam, Midden-Nederland en Zeeland-West Brabant. Een uitrol van het systeem zou dan eind 2017 kunnen plaatsvinden zodat vanaf dan voor alle Wsnp-bewindvoerders het digitale samenwerken met de Rechtspraak echt gaat beginnen.

Op dit moment gaan we er van uit dat voor Wsnp-bewindvoerders een systeemkoppeling aantrekkelijker is dan het aanbieden van een portaal. Niet alleen vanwege het gemiddelde aantal zaken dat een Wsnp-bewindvoerder in behandeling heeft maar ook vanwege het feit dat een viertal leveranciers die nu betrokken zijn in de pilot bewind ook applicaties maakt die gebruikt worden door Wsnp-bewindvoerders. Het zal dus betrekkelijk gering werk zijn voor die leveranciers en Rechtspraak om de systemen aan te passen voor deze digitale samenwerking. We onderzoeken samen met de brancheverenigingen of het klopt dat dan het overgrote deel van de Wsnp-bewindvoerders vanuit een eigen werkomgeving digitaal gekoppeld kan zijn aan de Rechtspraak. De Rechtspraak zal in dat geval geen portaal ontwikkelen voor Wsnp-bewindvoerders. Dit kan nadelig zijn voor bewindvoerders die niet werken met een pakket van een van die vier IT-leveranciers of werken met een pakket van een IT-leverancier die wij nog niet kennen. Het is daarom belangrijk dat bewindvoerders nagaan of hun leverancier nu of in de nabije toekomst in staat is hun applicatie van een systeemkoppeling te voorzien of desnoods dat zij te zijner tijd switchen van leverancier. Zodra we een helder beeld hebben zullen we hierover nader in contact treden met de brancheverenigingen en verder berichten. Naar verwachting zullen we op niet al te lange termijn de eerste besprekingen met IT-leveran-

ciers, brancheverenigingen en bewindvoerders voeren hoe de ontwikkeling van de systemen en koppelingen in gang te zetten. Ook zal er met de pilotgerechten en de nog te selecteren pilotbewindvoerders gesproken gaan worden hoe we de pilot gaan doen, waarover later ook nader wordt bericht.

4. Wat gebeurt er na de uitrol van het Toezicht-systeem?

Met het koppelen en uitrollen van een landelijk systeem voor Wsnp-zaken zijn we er als KEI nog niet. Op dat moment hebben we alleen nog maar het werk voor de professionals gedaan maar niet voor de burger zelf. In de planning van KEI staat voor 2019 het inrichten van een portaal voor het aanvragen van bijvoorbeeld een faillissement, schuldsanering en bewind. Er moet nog wat denkwerk worden verricht hoe we dit portaal gaan inrichten en wat dit bijvoorbeeld gaat betekenen voor schuldhulpverlening, kredietbanken en gemeentes. Dit zijn namelijk de belangrijke partijen die een rol hebben in de fase voorafgaand aan een faillissement of bewind. Daarom willen we vanuit KEI ook nadenken hoe we niet alleen digitaal deze werelden met de rechtspraak kunnen verbinden maar ook of we niet de organisaties dichter bij elkaar kunnen brengen. Ik zou graag naar een toekomst willen waarin we het voor een burger met geldproblemen en stress makkelijker maken en juist laagdrempeliger. Maak niet alleen een digitaal loket maar richt ook een schuldenloket bij de Rechtspraak in. Zodat een burger, die soms ook niet weet wat hij of zij nu precies aan de Rechtspraak moet vragen en vaak ook niet weet wat hem te wachten staat gewoon te woord kan worden gestaan bij een aanvraag. Of indien deze betrokken is in een heel andere procedure -een strafzaak- door de rechtspraak gewezen kan worden op wat bijvoorbeeld de schuldhulpverlening zou

kunnen betekenen en dat schuldhulpverlening ook gewoon in de rechtbank een plek heeft. Want schulden duiken in alle dossiers van de rechtspraak op en houden zich niet aan de juridische kadertjes. En het mooie is, als je slim digitaliseert en organiseert, hoeven wij dat met elkaar ook niet te doen.

** Erik Boerma is Portefeuillehouder Toezicht in het Programma KEI. U kunt hem bereiken via f.boerma@rechtspraak.nl. Josephine Fietelaars is werkzaam in Implementatie Toezicht in datzelfde programma, voor contact: j.fietelaars@rechtspraak.nl.*

20 - Toepassing van de hardheidsclausule van art. 288 lid 3 Fw

Berend Engberts

1. Inleiding

In dit artikel onderzoek ik recente jurisprudentie van de Hoge Raad over de toepassing van de hardheidsclausule van art. 288 lid 3 Fw. Deze bepaling biedt een escape voor schuldenaren die niet voldoen aan de toelatingscriteria (van art. 288 lid 1 en 2 Fw) voor een wettelijke schuldsanering. Directe aanleiding voor dit artikel is een arrest van de Hoge Raad van 20 november 2015 (ECLI:NL:HR:2015:3338, NJ 2015/483, JOR 2016, m.nt. Noordam)¹. Deze uitspraak wekt de indruk dat de hardheidsclausule in veel gevallen uitkomst kan bieden voor een verzoeker. Aan het slot van deze bijdrage probeer ik vuistregels te formuleren voor de toepassing van art. 288 lid 3 Fw. Rechtspraak en praktijk hebben daar mijns inziens behoefte aan.

2. De hardheidsclausule - wetsgeschiedenis

Voor toelating tot de schuldsaneringsregeling is vereist dat verzoeker zijn goede trouw ten aanzien van ontstaan of onbetaald laten van de schulden over een periode van vijf jaar voor indiening van het Wsnp-verzoek aannemelijk maakt (art. 288 lid 1 onder b Fw). Voorts mag geen sprake zijn van strafrechtelijk gerelateerde schulden in genoemde periode (art. 288 lid 2 onder c BW). Deze schulden noem ik hierna samen de niet-te-goeder-trouw-schulden. Op deze harde regels bestaat een uitzondering. De schuldenaar kan namelijk, op grond van art. 288 lid 3 Fw, ondanks niet-te-goeder-trouw-schulden toch tot de schuldsaneringsregeling worden toegelaten als 'voldoende aannemelijk is dat de schuldenaar de omstandigheden

die bepalend zijn geweest voor het ontstaan of onbetaald laten van zijn schulden, onder controle heeft gekregen'. Deze zogenoemde hardheidsclausule of 'wending ten goede' is naar aanleiding van een tijdens de behandeling van wetsvoorstel 29 942 in de Tweede Kamer ingediend amendement toegevoegd (Kamerstukken II 2006/07, 29 942, 13). Het amendement was gericht op de groep van schuldenaren die wegens psychosociale problemen of verslaving in de schulden waren geraakt en bij wie de situatie zodanig stabiel was dat de nakoming van de schuldsaneringsverplichtingen wel was gewaarborgd. De minister heeft dit amendement vervolgens overgenomen maar algemener geformuleerd tot de hiervoor geciteerde tekst. De minister heeft in de Eerste Kamer herhaald dat art. 288 lid 3 Fw vooral ziet op de echte gedragsaspecten, bijvoorbeeld of een verslaving onder controle is (Handelingen I mei 2007, nr. 30, blz. 958).

'Onder controle' – in de tekst van art. 288 lid 3 Fw – vereist dat de schuldenaar voldoende hulpverlening heeft en dat hij zich in een stabiele leefsituatie bevindt, aldus nog steeds de minister. Het moet gaan om objectiveerbare maatregelen waarbij als voorbeeld wordt genoemd dat de schuldenaar zich onder deskundige begeleiding van bijvoorbeeld verslavingszorg of budgetbegeleiding gesteld heeft die ook tijdens de toepassing van de schuldsaneringsregeling gehandhaafd zal blijven zolang dat nodig is. Er bestaat aldus een duidelijke relatie tot de in art. 288 lid 1 onder c Fw vermelde toelatingseis dat de schuldenaar de uit de schuldsaneringsregeling voortvloeiende verplichtingen naar behoren zal nakomen (en zich zal inspannen zoveel mogelijk baten voor de boedel te verwerven). Ten tijde van de totstandkoming van art. 288 Fw is door Noordam reeds betoogd dat er inhoudelijk gezien geen of nauwelijks verschil is tussen de

toelatingseis van art. 288 lid 1 onder c Fw en het 'onder controle' hebben van art. 288 lid 3 Fw.² Ik kom daarop terug in par. 6.

Art. 288 lid 3 Fw geeft aan de rechter de mogelijkheid om schuldenaren tot de schuldsaneringsregeling toe te laten – van een verplichting daartoe is geen sprake (Handelingen I mei 2007, nr. 30, blz. 962). Dit wordt een discretionaire bevoegdheid genoemd.

3. De hardheidsclausule – oudere jurisprudentie

Toepassing van de hardheidsclausule wordt in de jurisprudentie niet beperkt tot de groep van schuldeiser met psychosociale- of verslavingsproblemen. Dit blijkt reeds uit twee arresten van de Hoge Raad uit 2011 (HR 28 januari 2011, ECLI:NL:HR:2011:BO4931³ en HR 22 april 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP4673, NJ 2011/186). Het arrest van 28 januari 2011 betrof een voormalige eigenaar van een café die na het beëindigen van deze onderneming enige tijd dakloos was, maar ten tijde van het schuldsaneringsverzoek bij zijn ouders woonde en fulltime werkte bij een koeriersbedrijf. In het arrest van 22 april 2011 ging het om een ex-ondernemer wiens schulden waren veroorzaakt door het niet op orde kunnen krijgen en houden van zijn administratie maar die zijn onderneming had gestaakt. Verder was aannemelijk dat hij zijn (beperkte) particuliere administratie inmiddels wel onder controle heeft gekregen. Van verslavings- of psychosociale problemen was geen sprake. In beide gevallen oordeelde de Hoge Raad dat de ex-ondernemer een beroep kon doen op de hardheidsclausule.

In veel uitspraken wordt als voorwaarde voor toepassing van art. 288 lid 3 Fw gesteld dat sprake is van een gedragsverandering of

persoonlijke ontwikkeling. De gedachte is dat als enkel externe omstandigheden veranderen het risico bestaat (of blijft bestaan) dat de schuldenaar gedurende (of na afloop van) de schuldsaneringsregeling in oude fouten vervalt. Zie in deze zin advocaat-generaal Timmerman in zijn conclusie bij HR 27 april 2012, LJN BW4208 en meergenoemde Handelingen I 2006-2007, nr. 30, blz. 958, waarnaar Timmerman ook verwijst. De minister verklaart daar: 'Laat ik over artikel 288, derde lid nog zeggen dat het een clausule is die vooral ziet op de echte gedragsaspecten, bijvoorbeeld of een verslaving onder controle is.'

Uit de beide arresten van de Hoge Raad van 2011 moet mijns inziens echter worden afgeleid dat de in de wetsgeschiedenis (door de minister) genoemde gedragsontwikkeling of persoonlijke ontwikkeling geen voorwaarde is voor een succesvol beroep op 'lid 3', althans dat deze begrippen ruim moeten worden opgevat. In lijn met deze ruime opvatting oordeelde Hof 's-Hertogenbosch dat het verbreken van een relatie waarin schulden werden gemaakt onder de in art. 288 lid 3 Fw bedoelde situaties kan vallen (Hof 's-Hertogenbosch 1 maart 2011, LJN BP6700).

Voor een succesvol beroep op de hardheidsclausule lijkt ten slotte wel vereist dat duidelijk is onder welke omstandigheden de schulden zijn ontstaan. Zie bijvoorbeeld Hof Amsterdam 14 juli 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:3415. Anders kan ook niet aannemelijk worden gemaakt of die omstandigheden onder controle zijn.

4. Het arrest van 20 november 2015: gaan de Wsnp-deuren open?

De zaak die leidde tot het arrest van 20 november 2015 (par. 1) betrof een ex-ondernemer

mer. Hij had gedurende 10 jaar (tot 2012) een eenmanszaak gedreven. Zijn schulden bedroegen ruim € 161.000,-. Daartoe behoorde één grote schuld van € 155.000,-. De rechtbank wees het verzoek af omdat niet voldoende aannemelijk was geworden dat de ex-ondernemer te goeder trouw was ten aanzien van het ontstaan of onbetaald laten van zijn schulden. Voorts oordeelde de rechtbank dat omstandigheden als bedoeld in art. 288 lid 3 Fw evenmin aannemelijk waren geworden. Het hof heeft het vonnis bekrachtigd op dezelfde gronden. De ex-ondernemer (verzoeker) ging in cassatie. Zijn klachten over het verwerpen van het beroep op de hardheidsclausule (art. 288 lid 3 Fw) troffen doel. Verzoeker had in hoger beroep, dus bij het hof, ter onderbouwing van dit beroep op de hardheidsclausule gewezen op het staken van zijn onderneming, het aanvaarden van een dienstbetrekking in loondienst, het regelen van schuldhelpverlening en het voorkomen van het ontstaan van nieuwe schulden. Het hof had dat beroep afgewezen en overwoog daartoe: *‘Wil een beroep op artikel 288 lid 3 Fw slagen, dan is in het algemeen vereist dat de schuldenaar een zekere (persoonlijke) ontwikkeling heeft doorgemaakt die zich toont in het feit dat hij greep heeft gekregen op de omstandigheden die hem in financiële problemen hebben gebracht. Dat blijkt ook uit het feit dat artikel 288 lid 3 Fw volgens de wetsgeschiedenis vooral ziet op ‘echte gedragsaspecten’ (Handelingen I 2006-2007, nr. 30, blz. 958).’* De genoemde, aangevoerde omstandigheden vormden volgens het hof – zonder bijkomende feiten en omstandigheden – niet de (persoonlijke) ontwikkeling waarop de wetgever met art. 288 lid 3 Fw het oog heeft gehad.

De Hoge Raad oordeelt echter dat genoemde feiten en omstandigheden niet uitsluiten dat de rechter wél toepassing geeft aan art. 288 lid 3 Fw. De Hoge Raad

verwijst daarbij naar zijn eerdere arresten uit 2011 in deze (HR 28 januari 2011, ECLI:NL:HR:2011:BO4931; HR 22 april 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP4673, NJ 2011/186). Indien het hof dit heeft miskend, heeft het, aldus de Hoge Raad, blijk gegeven van een onjuiste rechtsopvatting. De Hoge Raad laat de mogelijkheid open dat het hof wel van de juiste rechtsopvatting is uitgegaan. In dat geval, zo oordeelt hij, is de beslissing van het hof onvoldoende gemotiveerd omdat niet begrijpelijk is op grond waarvan bepaalde – door het hof niet nader aangeduide – ‘bijkomende feiten en omstandigheden’ wel, maar de door verzoeker aangevoerde feiten en omstandigheden niet kunnen leiden tot toepassing van art. 288 lid 3 Fw.

Deze uitspraak past, zoals de Hoge Raad zelf aangeeft, in de reeds in 2011 ingezette lijn. Een ex-ondernemer kan, zo blijkt uit dit arrest, ook een beroep op de hardheidsclausule doen door aannemelijk te maken dat hij in loondienst werkt, schuldhelpverlening heeft geregeld en het ontstaan van nieuwe schulden heeft voorkomen. De Hoge Raad lijkt dus een ruim toepassingsgebied te zien voor de hardheidsclausule.

Verder valt op dat de Hoge Raad in het arrest van 20 november 2015 in het midden laat (dit staat niet bij de door hem in het arrest opgenomen feiten) waaróm deze ex-ondernemer niet te goeder trouw is ten aanzien van het ontstaan en/of onbetaald laten van zijn schulden. Uit de conclusie van de advocaat-generaal blijkt dat deze oorzaak niet is vastgesteld maar dat onduidelijk is gebleven voor het hof waaraan bepaalde geldstromen in de onderneming (B.V. i.o.) zijn besteed, waardoor het hof de toets van de goede trouw ten aanzien van de schulden niet kon uitvoeren. Dit kan ik niet goed verklaren. Als iets onder

controle moet zijn gekomen zal toch duidelijk moeten worden wat dan tot de schulden heeft geleid ten aanzien waarvan de goede trouw niet is gebleken en/of die strafrechtelijk gerelateerd zijn. Mogelijk wordt het ontstaan van de schulden enkel gerelateerd aan het destijds voeren van de onderneming? Overigens lijkt mij dat verzoeker zijn goede trouw niet aannemelijk heeft gemaakt als niet duidelijk is waaraan bepaalde (ik lees daarin: relevante, substantiële) geldstromen in de vennootschap (i.o.) zijn besteed.

De Hoge Raad laat de mogelijkheid open dat het hof wel van de juiste rechtsopvatting (zijnde een ruim toepassingsgebied van art. 288 lid 3 Fw) is uitgegaan. Echter, dan had het hof volgens de Hoge Raad moeten aangeven op grond waarvan bepaalde bijkomende feiten en omstandigheden wel, maar de door verzoeker aangevoerde feiten en omstandigheden niet kunnen leiden tot toepassing van art. 288 lid 3 Fw. Dit begrijp ik niet goed. De Hoge Raad oordeelt immers dat de aangevoerde feiten een beroep op de hardheidsclausule kunnen rechtvaardigen. Dat lijkt mij dan het uitgangspunt. Het is dan eerder andersom. Het hof had moeten aangeven op grond van welke feiten en omstandigheden niet tot toepassing van de hardheidsclausule werd overgegaan. Hierna zal blijken dat de Hoge Raad de lagere rechter op dit punt grote vrijheid geeft.

5. De HR arresten ná 20 november 2015: de rechter als portier met ruime bevoegdheden

Verruimt het arrest van 20 november 2015 dan de mogelijkheden voor ex-ondernemers (en andere schuldenaren) om tot de wettelijke schuldsaneringsregeling te worden toegelaten? Timmerman lijkt die mening toegedaan waar hij, in dit tijdschrift, schrijft dat dit een

belangrijke uitspraak is en dat deze hulp kan bieden aan onervaren ondernemers die kort na het starten van hun onderneming door vooral tegenslag in de financiële narigheid terecht zijn gekomen.⁴ Een analyse van enkele na 20 november 2015 gewezen 80a/81 RO-arresten⁵ leert mijns inziens dat dat allerminst het geval is. Het gaat om de volgende zaken:

– Ten eerste valt te noemen HR 4 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3481. Hof Arnhem-Leeuwarden stelde (ook in deze zaak) als voorwaarde dat – voor een beroep op de hardheidsclausule – sprake moet zijn van een situatie waarin de schuldenaar een zekere (persoonlijke) ontwikkeling heeft doorgemaakt die zich toont in het feit dat hij greep heeft gekregen op de omstandigheden die hem in financiële problemen hebben gebracht. De schulden van verzoeker waren ontstaan door de problematische situatie waarin de onderneming van verzoeker zich bevond. Hiermee was, aldus het hof, geen sprake van een situatie zoals hiervoor bedoeld. Verder overwoog het hof: *‘De stelling dat het te betalen bedrag als gevolg van de bestellingen na 5 april 2014 in verhouding tot de totale schuld gering is en ook de overige door [verzoeker] aangevoerde feiten, vormen – mede gezien de omvang van de schulden en de aard van de aan [verzoeker] te maken verwijten – onvoldoende grond om voorbij te gaan aan de vijfjaarstermijn als bedoeld in artikel 288 lid 1 onder b Fw.’* In cassatie werd geklaagd over de verwerping van het beroep op de hardheidsclausule. De advocaat-generaal Timmerman concludeerde dat deze klachten niet op gingen. Hij vond dat het hof voldoende duidelijk had gemotiveerd waarom het geen gebruik maakte van de in art. 288 lid 3 Fw neergelegde discretionaire bevoegdheid. Hij schrijft: *‘Het Hof is mijns inziens terecht nagegaan of de weigering om [verzoeker] toe te laten tot de schuldsanering voor hem, gelet op de omstandigheden van het geval*

onbillijk uitvalt. Hierbij heeft het Hof bijzonder gewicht toegekend aan de aard en de omvang van de schulden van [verzoeker] en aan de aan [verzoeker] gemaakte verwijten. Dat komt mij juist voor.’ De Hoge Raad verwerpt het cassatieberoep met toepassing van art. 81 lid 1 RO dus zonder nadere motivering.

Hoewel het hof – in het licht van het arrest van 20 november 2015 – een te beperkt toepassingsgebied van art. 288 lid 3 Fw lijkt te zien, kan de verwerping van het beroep op ‘lid 3’ in deze zaak wel door de beugel. Van belang is – zoals de advocaat-generaal aangeeft – dat daarbij de omvang van de schulden en de aard van de te maken verwijten zijn betrokken. Opvallend is echter dat deze in de motivering niet specifiek zijn gemaakt. Hoe hoog de schulden waren is mij althans niet duidelijk. Wel begrijp ik dat verzoeker aanzienlijke bedragen in privé aan de onderneming had onttrokken. In 2011 betrof het een bedrag van circa € 73.000,- Dit was aanzienlijk meer dan het bedrag van € 3.000 per maand dat hij volgens zijn eigen verklaring met de accountant had afgestemd als een verantwoord uit de onderneming te halen eigen inkomen en ook aanzienlijk meer dan het geringe bedrijfsresultaat (€ 17.527,-) op dat moment toeliet.

– Ten tweede noem ik HR 11 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3561. Uit dit arrest blijkt dat het voldoende is als de rechter overweegt dat er weliswaar een wending ten goede is in de zin van art. 288 lid 3 Fw, maar dat dit onvoldoende is om verzoeker ‘in weerwil van het bovenstaande nu al toe te laten tot de schuldsaneringsregeling’. In de desbetreffende zaak was sprake van overbestedingsschulden en schulden wegens twee opgelegde schadevergoedingsmaatregelen (door de strafrechter). Blijkbaar volstaat een korte motivering als deze. De rechter lijkt wederom veel vrijheid

te krijgen bij de uitoefening zijn discretionaire bevoegdheid.

– In de derde zaak, die leidde tot HR 26 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:342, was het beroep op art. 288 lid 3 Fw door Hof Arnhem-Leeuwarden verworpen met de volgende motivering: *‘In dit geval is [verzoeker] in problemen gekomen door achterblijvende resultaten van zijn eigen onderneming en door echtscheidingsperikelen. De stelling dat uit het feit dat de onderneming is gestaakt, er al enig tijd geen nieuwe schulden zijn gemaakt en [verzoeker] sinds een jaar in budgetbeheer is blijkt dat [verzoeker] greep heeft gekregen op de omstandigheden die hem in financiële moeilijkheden hebben gebracht, kan niet zonder meer worden gevolgd. Een dergelijke wijziging van omstandigheden is onvoldoende om te kunnen spreken van een (persoonlijke) ontwikkeling, zoals hiervoor bedoeld. Ook de overige door [verzoeker] aangevoerde feiten vormen onvoldoende grond om voorbij te gaan aan de vijfjaarstermijn als bedoeld in artikel 288 lid 1 onder b Fw. Daarbij neemt het hof in dit geval mede de omvang van de belastingschuld en de schuld aan het ROZ in aanmerking. Gelet hierop ziet het hof dan ook geen aanleiding voor toepassing van de hardheidsclausule.’*

De Hoge Raad liet dit oordeel in stand (art. 81 lid 1 RO). Waarschijnlijk omdat het hof de omvang van de schulden bij zijn oordeel betrok.

De rode lijn uit het voorgaande is mijns inziens dat het toepassingsgebied van art. 288 lid 3 Fw weliswaar ruim is, veel ruimer dan men op grond van de wetsgeschiedenis van art. 288 lid 3 Fw wellicht zou denken maar dat in de kern genomen sprake is van de uitoefening van een discretionaire bevoegdheid (‘kan’) waarbij de rechter veel vrijheid krijgt van de Hoge Raad. Duidelijk lijkt voorts dat de aard en omvang van de schulden en de aan

verzoeker te maken verwijten mogen (moeten) worden betrokken bij de beoordeling van het beroep op de hardheidsclausule.

Het laatste te bespreken arrest van de Hoge Raad (26 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:343) lijkt – ik beschik niet over het arrest van het hof – deze tussenconclusie op losse schroeven te zetten. In deze zaak had Hof Arnhem-Leeuwarden het beroep op art. 288 lid 3 Fw afgewezen. Het hof stelde, daarin is dit rechtscollege zeer consequent, voorop dat voor een beroep op ‘lid 3’ in het algemeen – dit is dus geen harde regel – vereist is dat de verzoeker een zekere (persoonlijke) ontwikkeling heeft doorgemaakt die zich toont in het feit dat hij greep heeft gekregen op de omstandigheden die hem in financiële problemen hebben gebracht. Daarna overweegt het hof (citaat staat in de conclusie van de advocaat-generaal): *‘De (...) door [verzoeker] gestelde ontwikkelingen – zijn financiële situatie is mede door het inroepen van hulp gedurende anderhalf tot twee jaren stabiel, de alimentatieschuld loopt niet meer op, er ontstaan geen nieuwe schulden meer, enkele schulden zijn inmiddels afgelost en hij verricht de nodige sollicitaties om aan betaald werk te komen – zijn op zichzelf positief, maar onvoldoende om te kunnen spreken van een (persoonlijke) ontwikkeling, zoals hiervoor bedoeld.’*

In deze overweging lijkt het hof het toepassingsgebied van art. 288 lid 3 Fw te beperken waar de Hoge Raad in soortgelijke situaties oordeelde (arresten uit 2011 en van 20 november 2015) dat de hardheidsclausule wel kan worden toegepast. Advocaat-generaal Timmerman concludeerde dan ook tot vernietiging van het arrest van het hof omdat het oordeel onvoldoende was gemotiveerd. Hij schrijft: *‘Nu het hof zelf ervan uitgaat dat er al gedurende een periode van anderhalf tot twee*

jaren sprake is van een stabiele financiële situatie bij Verzoeker, mag worden verlangd dat het hof nader zou hebben toegelicht waarom bij desondanks van oordeel is dat de hiervoor geschetste ontwikkeling bij Verzoeker toch niet voldoende is om te kunnen spreken van een (persoonlijke) ontwikkeling die toont dat hij weer greep heeft gekregen op de omstandigheden die hem in de financiële problemen hebben gebracht. Er leven kennelijk aarzelingen bij het hof. Gelet op het belang dat Verzoeker onmiskenbaar bij toelating tot de wettelijke schuldsaneringsregeling heeft, mag worden verlangd dat het hof die aarzelingen uitspreekt en zo zijn uiteindelijke beslissing meer toetsbaar maakt.’ De Hoge Raad verwierp het cassatieberoep desondanks met toepassing van art. 81 lid 1 RO. Ik heb daar, in het licht van het arrest van 20 november 2015, geen verklaring voor anders dan dat het hof nu niet verwijst naar ontbrekende, bijkomende feiten en omstandigheden.

6. Samenvatting en poging tot opstelling vuistregels bij beoordeling beroep op hardheidsclausule

De rechter kan met de hardheidclausule maatwerk leveren, zoals de minister ook voor ogen had⁶, maar willekeur lijkt op de loer te liggen. Dit is vooral het gevolg van de vage of open normen van art. 288 lid 3 Fw. De Hoge Raad zou daarom meer eisen mogen stellen aan de motivering van de beslissing op het beroep op de hardheidsclausule (dus ook als dit beroep wordt gehonoreerd). Uit de hiervoor besproken jurisprudentie blijkt dat dit niet of nauwelijks gebeurt. Vuistregels kunnen voorts een waarborg bieden tegen subjectiviteit en willekeur.⁷ Ik zie deze nog niet snel in het verschiep, maar wil wel een poging doen. Ik ga daarbij dus uit van het geval dat verzoeker, in par. 2 gedefinieerde, niet-te-goeder-trouw-schulden heeft.

De rechter dient bij de beoordeling van het Wsnp-verzoek eerst vast te stellen of de schuldenaar de uit de schuldsaneringsregeling voortvloeiende verplichtingen naar behoren zal nakomen. Dit betekent onder meer dat voldoende aannemelijk moet zijn dat na toelating geen nieuwe (bovenmatige) schulden zullen ontstaan. Dit kan betekenen dat de schuldenaar een bepaalde (persoonlijke) ontwikkeling heeft doorgemaakt maar hoeft zich daartoe niet te beperken. Indien de rechter bedoelde nakoming aannemelijk acht, is met de genoemde Hoge Raad-arresten uit 2011 en van 20 november 2015 gegeven dat verzoeker de omstandigheden die bepalend zijn geweest voor het ontstaan of onbetaald laten van zijn schulden onder controle heeft gekregen. Daar zit mijns inziens geen 'licht' tussen. Dit betekent wel dat duidelijk moet zijn waarom de niet-te-goeder-trouw-schulden zijn ontstaan.

Vervolgens dient de rechter na te gaan en te overwegen of en waarom hij al dan niet overgaat tot uitoefening van de discretionaire bevoegdheid van art. 288 lid 3 Fw. Hierbij dient de rechter ten eerste te betrekken de hoogte van de niet-te-goeder-trouw-schulden. De hoogte van de totale schuldenlast kan hierbij van belang zijn. Het belang van fraudeschuld van € 15.000,- bij een totale schuldenlast van € 15.500,- en twee schuldeisers lijkt anders dan het geval waarin er tien andere schuldeisers zijn met een totaal aan vorderingen van € 50.000,-. De hoogte van de niet-te-goeder-trouw-schulden in absolute zin is desondanks de voornaamste factor. Naarmate deze schulden lager zijn, kan eerder gebruik worden gemaakt van de discretionaire bevoegdheid van art. 288 lid 3 Fw. Ik merk hierbij op dat bij zeer lage niet-te-goeder-trouw-schulden in de jurisprudentie wel wordt geoordeeld dat de goede trouw voldoende aannemelijk is geworden. Toepassing van art. 288 lid 3 Fw is dan niet aan de orde.

Ten tweede zijn van belang de ernst en aard van de ter zake de niet-te-goeder-trouw-schulden aan verzoeker te maken verwijten. Bij boos opzet zal minder snel tot toepassing van de hardheidsclausule worden overgegaan dan in het geval sprake is van een licht verwijt of verwijtbare nalatigheid.

Ten derde lijkt mij van belang hoe lang geleden de niet-te-goeder-trouw-schulden zijn ontstaan en/of tot wanneer verzoeker niet te goeder trouw was ten aanzien van het onbetaald laten van de schulden. Naarmate dit dichter bij de wettelijke vijfjaarstermijn ligt, is er mijns inziens meer ruimte voor toepassing van de hardheidsclausule.

Ten slotte kan van belang zijn de vraag of de schuldeisers die een vordering hebben ten aanzien waarvan de goede trouw niet is gebleken hebben ingestemd met het aanbod voor een minnelijke schuldregeling.

Uiteindelijk, dit moet niet uit het oog worden verloren, gaat het in art. 288 lid 3 Fw om de vraag of de toelatingseisen van art. 288 lid 1 onder b en lid 2 onder c Fw (niet-te-goeder-trouw-schulden) in het concrete geval dermate onbillijk uitpakken dat verzoeker ondanks die niet-te-goeder-trouw-schulden moet worden toegelaten. De hardheidsclausule zou, denk ik, kunnen worden gezien als toepassing van de in het verbintenissenrecht bekende regel dat een (krachtens wet, gewoonte of rechtshandeling) niet van toepassing is voor zover dit in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is (zie art. 6:2 BW).

- 1 Zie ook G.H. Lankhorst, 'Met schulden die niet te goeder trouw zijn ontstaan toch de schuldsanering in: de hardheidsclausule van art. 288 lid 3 Faillissementswet', *Bedrijfsjuridische Berichten* 2016/33.
- 2 A. Noordam, 'De toegangspoort tot de wettelijke schuldsaneringsregeling in nevelen gehuld', *TvI*, 2007/3, p. 90-101. Met de titel van dit artikel verwijst ik naar deze bijdrage van Noordam.
- 3 Dit arrest is in dit tijdschrift besproken door A. Noordam, 'Toegang tot de Wsnp – twee recente uitspraken van de Hoge Raad', *WP* 2011/3, p. 22 e.v.
- 4 L. Timmerman, 'Drie jaar Hoge Raad-rechtspraak in schuldsaneringskwesties (2013-2015)', *WP* 2016/1, p. 22.
- 5 Dit zijn arresten waarin het cassatieberoep wordt verworpen zonder dat daarbij een motivering wordt gegeven.
- 6 *Handelingen I* 2006-2007, nr. 30, blz. 958.
- 7 Zie hierover ook Roel Klaar, 'Beslissen met vage en open gedragsnormen', *Trema* 2016/3, p. 90 e.v.

21 - Tijdens faillissement teveel ontvangen heffingskorting boedelschuld in schuldsanering?

Theo Pourw

In een faillissement laat de curator alle inkomsten van de failliet overmaken op de boedelrekening. Van die rekening betaalt hij het Vtlb aan failliet. Begin 2016 wordt het faillissement omgezet in schuldsanering. De bewindvoerder constateert dat ten onrechte op twee inkomens van failliet de loonheffingskorting werd toegepast en weet daar spoedig een einde aan te maken, maar verwacht wel een aanslag inkomstenbelasting over 2015, omdat er gedurende het gehele jaar 2015 teveel belastingvoordeel is genoten. De bewindvoerder vraagt zich echter af hoe de te verwachten aanslag te kwalificeren: is het een verifieerbare vordering, die door de belastingdienst kan worden ingediend bij de bewindvoerder, of is het een boedelschuld?

In het geval van een verifieerbare vordering verliest de belastingdienst zijn - op grond van art. 21 Invorderingswet 1990 - 'super'-

preferente positie en wordt gelijk in rang met alle andere preferente schuldeisers. Het is dan onwaarschijnlijk dat de belastingdienst integrale betaling van zijn vordering tegemoet zal kunnen zien, terwijl dat waarschijnlijk wel het geval zou zijn als het om een boedelschuld gaat. De rechter-commissaris heeft al laten weten van mening te zijn dat het om een verifieerbare vordering gaat en dat de belastingdienst de voormalig curator aansprakelijk mag stellen voor de als gevolg daarvan door de dienst te lijden schade. De rechter-commissaris is dus van oordeel dat de belastingdienst en de voormalig curator dat maar met elkaar moeten uitvechten. Het is echter de vraag of dat de juiste benadering is.

Bij aanvang van een dienstverband vult een werknemer vooraf of op de eerste werkdag een door hem ondertekende loonbelastingverklaring in, waarop hij aangeeft of er sprake is van meerdere inkomens en of de werkgever al of niet de heffingskorting moet toepassen. De werkgever is verplicht om de inhouding van de loonbelasting volgens de op dit formulier vermelde gegevens uit te voeren. In casu heeft de schuldenaar die verklaring dus in tenminste één geval niet goed ingevuld, als gevolg

waarvan op beide inkomens de heffingskorting werd toegepast. Door die situatie na zijn faillietverklaring te laten voortbestaan zou gesteld kunnen worden dat art. 24 Fw in beeld komt:

Voor verbintenissen van de schuldenaar, na de faillietverklaring ontstaan, is de boedel niet aansprakelijk dan voorzover deze ten gevolge daarvan is gebaat.

Dat de boedel door het genoten belastingvoordeel is gebaat staat buiten kijf, omdat immers al het inkomen van de schuldenaar op de boedelrekening werd gestort. Als de belastingdienst vervolgens tijdens het faillissement besluit tot het opleggen van een negatieve aanslag inkomstenbelasting over 2015 is er sprake van een 'super'-preferente boedelschuld.

Wanneer het faillissement echter inmiddels, voor het opleggen van de negatieve aanslag, is omgezet in een schuldsaneringsregeling is er geen sprake van superpreferentie en kan de belastingdienst deze vordering op grond van art. 347 Fw als een preferente vordering indienen.

Immers alle aanslagen IB over voorgaande jaren, ongeacht of deze betrekking hebben op de periode voor en/of tijdens het faillissement kunnen door de belastingdienst in een schuldsaneringsregeling worden ingediend als een preferente vordering.

Dat de faillissementsboedel baat heeft gehad bij de fout die door de schuldenaar is gemaakt doet daar niet aan af. Door de werkgever is het nettoloon afgedragen en de curator heeft het ontvangen nettoloon terecht als uitgangspunt genomen voor de berekening van de boedelafdracht. De boedel is dus gebaat door ontvangst van het hogere nettoloon, er is geen directe relatie met de belastingdienst, nu

het bedrag niet rechtstreeks door de belastingdienst aan de boedelrekening is overgemaakt. Ook schuldenaar heeft geen voordeel gehad, hij ontving immers enkel zijn Vtlb.

Of een curator al- of niet aansprakelijk kan worden gesteld omdat hij de loonstroken beter had moeten controleren, is inderdaad een kwestie tussen de belastingdienst en de curator.

Wanneer de belastingdienst zich op het standpunt stelt dat de curator zijn werkzaamheden niet naar behoren heeft verricht kan ze, zoals ook de rechter-commissaris terecht opmerkt, de curator aansprakelijk stellen.

Of het inderdaad ooit zover zal komen is echter de vraag. Want is het wel de taak van een curator om de loonstroken zo vergaand te controleren? Het ligt voor de hand dat er door de curator een korte check wordt gedaan op een loon- of uitkeringsstrook, met name om te controleren of er nog loonbeslagen worden ingehouden danwel andere inhoudingen zoals de premie voor een ziektekostenverzekering, boetes etc. die failliet uit zijn Vtlb dient te betalen en dus voor een juiste boedelafdracht bij het nettoloon moeten worden opgeteld.

Mijns inziens mag de curator zich er op verlaten dat de door de door de werkgever ingehouden loonbelasting juist is. Het narekenen van de fiscale inhoudingen vergt specifieke kennis en zou bovendien erg tijdrovend en dus ook duur zijn.

De enige die hier fout heeft gehandeld is schuldenaar zelf. De belastingdienst zou derhalve ook de weg kunnen bewandelen om de rechtbank te verzoeken de toepassing van de schuldsaneringsregeling te beëindigen op grond van art. 350, lid 3 onder f Fw, aangezien achteraf is gebleken van feiten die op het tijd-

stip van de indiening van het verzoekschrift tot toelating tot de schuldsaneringsregeling reeds bestonden en die reden zouden zijn geweest het verzoek af te wijzen overeenkomstig artikel

288, lid 1 onder b Fw. De rechtbank dient dan te bezien in hoeverre het saniet te verwijten valt dat de belastingdienst schade heeft geleden doordat saniet de loonbelastingverklaring foutief heeft ingevuld.

22 - Nieuws in het kort

Aantal toelatings tot Wsnp daalt verder

Wanneer de instroom in de Wsnp tot en met mei over de afgelopen jaren wordt vergeleken, dan is in 2016 een daling van de instroom zichtbaar (5770 zaken in 2012, 5341 zaken in 2013, 5456 zaken in 2014, 4743 zaken in 2015 en 4150 zaken in 2016). De instroom verschilt per rechtbank. Niet bij alle rechtbanken neemt de instroom af.

Auditsystematiek nieuwe stijl

Sinds januari 2016 worden alle audits bij Wsnp-bewindvoerders uitgevoerd door stafmedewerkers van Bureau Wsnp. Bij alle bewindvoerderorganisaties, waar niet-advocaten werkzaam zijn, heeft inmiddels een audit plaatsgevonden. Sinds juni 2016 is gestart met het uitvoeren van audits bij advocatenkantoren waar Wsnp-bewindvoerders werkzaam zijn. Hier zal een zogenoemde audit-light worden uitgevoerd. Er is een externe trainer ingeschakeld die met alle stafmedewerkers van Bureau Wsnp een aantal audits mee loopt om te bekijken welke verschillen in aanpak er zijn en in hoeverre de vooraf vastgestelde doelen voor de audits worden behaald. Er is een start gemaakt met de terugkoppelverslagen naar de rechtbanken van de audits die sinds januari 2016 zijn uitgevoerd. De verslagen over de afgelopen maanden worden gebundeld en zullen eind juli aan de rechtbanken worden toegestuurd. In augustus worden er geen audits uitgevoerd en met ingang van september 2016 worden de verslagen één keer per maand gebundeld aan de rechtbanken toegestuurd.

Monitor Wsnp – twaalfde meting 2015

De Monitor Wsnp (de meting over 2015) is afgerond. In deze monitor is onderzoek gedaan naar dossiers waar zowel een Wsnp-regime als een beschermingsbewind van toepassing waren. Daarnaast is verdiepend onderzoek uitgevoerd naar twee resultaten die uit de elfde meting van de Monitor Wsnp naar voren kwamen, namelijk naheffingen van de Belastingdienst waar men na einde Wsnp mee wordt geconfronteerd en de BKR-registratie die nog tot 5 jaar na einde Wsnp blijft bestaan. Enkele van de belangrijkste bevindingen (p. 89 e.v. zijn):

- Het aantal actieve bewindvoerders (met één of meer lopende zaken) is sinds 2005 elk jaar gedaald. In 2015 telde Nederland 487 actieve bewindvoerders, 46 minder dan in 2014. De gemiddelde caseload bedroeg op dat moment 75 zaken per actieve bewindvoerder, ongeveer evenveel als in 2014.

Advocaatbewindvoerders behandelden in 2015 gemiddeld 19 zaken per persoon, één minder dan in 2014. Voor de overige bewindvoerders (niet-advocaten) is het aantal gedaald naar 107 zaken per persoon, waar het in 2014 nog 108 zaken betrof. Het aandeel advocaten onder de actieve bewindvoerders nam in 2015 verder af tot 36%. Hun aandeel in Wsnp-zaken bedroeg 9%. Voor de bewindvoerders (zijnde niet-advocaten) was de caseload in 2015 het zwaarst in Amsterdam, Noord-Nederland en Limburg met respectievelijk gemiddeld 192, 123 en 114 zaken per bewindvoerder. In Overijssel behandelden bewindvoerders (zijnde niet-advocaten) gemiddeld 39 zaken per persoon.

- Van alle zaken die tussen 1998 en 2012 zijn gestart, is ruim 73% beëindigd met een schone lei. Verder eindigde bijna 11% van deze zaken in een faillissement en bijna 3% in een akkoord. Het aandeel ‘overige beëindigingen’ bedroeg over de hele periode ruim 13%. In 2015 zijn 13.446 zaken beëindigd, nagenoeg evenveel als in 2014. Bij 11.349 zaken is een schone lei verleend, dat is 5% meer dan in 2014. Wel werden minder akkoorden met schuldeisers getroffen: 181 akkoorden tegen 204 in 2014. Het aantal zaken dat eindigden met een faillissement kwam uit op 281. Het aantal ‘overige beëindigingen’ kwam uit op 1.635.

- Van alle schuldsaneringen die in de periode 2009 tot en met 2015 zijn beëindigd, had ongeveer 10% een looptijd van anderhalf jaar of minder. Schuldsaneringen met een looptijd tussen de 3 en 4 jaar maakten zo’n 64% uit van alle beëindigde zaken. In 2015 is het percentage kortlopende zaken eindigend in een schone lei gestegen tot bijna 40% voor particulieren en bijna 35% voor (ex-)ondernemers. In de jaren daarvoor lagen deze percentages rond de 25%. Dit is mogelijk het gevolg van de door Recofa aangepaste richtlijn in mei 2015.

- Om de verzoekschriftprocedures voor een dwangakkoord of moratorium te bevorderen, is er in 2011 en 2012 geëxperimenteerd met de afgifte van toevoegingen aan bewindvoerders voor deze twee voorzieningen. Eind 2012 werd besloten de afgifte van deze toevoegingen aan bewindvoerders Wsnp op een meer permanente basis te continueren en werd een wettelijke regeling van kracht. In 2015 stonden er 47 bewindvoerders ingeschreven bij de Raad die belast waren met de behandeling van deze toevoegingen. In totaal zijn er dat jaar 633 toevoegingen ten behoeve van de hierboven genoemde procedures afgegeven aan bewindvoerders Wsnp. In 2014 waren dit er 607. Achtendertig bewindvoerders hebben hun werkzaamheden in 2015 gedeclareerd, hetgeen neerkomt op 610 declaraties (tegen 540 in 2014). De gemiddelde kosten per declaratie (het bedrag dat de Raad aan de bewindvoerders betaalt) lagen in 2015 iets hoger dan in 2014 en bedroegen 960,29 euro (+1%).

- Ten behoeve van deze twaalfde meting is onder meer onderzoek gedaan naar de samenloop van Wsnp-bewind en beschermingsbewind. In de afgelopen jaren is het aantal beschermingsbewinden fors toegenomen, terwijl het aantal wettelijke schuldsaneringen juist is afgenomen. Van de in totaal 230 duizend unieke personen in de onderzoekspopulatie, had ruim 5% zowel een beschermingsbewind als een schuldsanering tegelijkertijd lopen. Een deel van de beschermingsbewinden kan worden getypeerd als schuldbewind. Het percentage schuldbewinden ligt in 2015 bij personen met samenloop op 72% en bij personen met uitsluitend een beschermingsbewind op 42%.

– Het percentage schone leien voor personen met uitsluitend een schuldsanerings-traject ligt op ruim 78%. Bij personen met samenloop van twee trajecten ligt dit percentage op 77%. Bij deze laatste groep is het aantal nog niet beëindigde schuldsaneringen echter een stuk hoger, waardoor deze percentages kunnen veranderen. In het algemeen kan worden geconcludeerd dat samenloop meerwaarde heeft, zeker bij de groep niet-zelfredzamen. Die meerwaarde is gelegen in een verbeterde informatieverschaffing/communicatie en een beter verloop van het Wsnp-traject. Zowel aan Wsnp-bewind als aan (schulden)beschermingsbewind zijn echter wel maandelijks terugkerende kosten verbonden, waarbij de kosten voor beschermingsbewind in een meerderheid van de gevallen wordt afgewenteld op de bijzondere bijstand. Of beschermingsbewind en dan met name schuldbewind noodzakelijk is en blijft, dient zeer zorgvuldig te worden afgewogen. De vraag is echter of een meer dan marginale rechterlijke controle, gezien de enorme toename aan beschermingsbewinden, haalbaar is.

– Uit de enquête die gehouden werd onder ex-sanieten ten behoeve van de elfde meting van de Monitor Wsnp kwam onder meer naar voren dat ex-sanieten na afloop van de Wsnp toeslagen moeten terugbetalen over de periode dat zij in de Wsnp zaten. Voor terugvorderingen na afloop van de Wsnp is de Leidraad Invordering 2008 van de Belastingdienst ontwikkeld. Wanneer er na afloop van de Wsnp een naheffing van de Belastingdienst komt die de saniet niet is aan te rekenen, dan is artikel 73.2.2 van de Leidraad Invordering 2008 van de Belastingdienst van toepassing. Een (ex-)saniet kan op basis van de Leidraad verzoeken dat de Belastingdienst afziet van het innen van de vordering: een buiteninvorderingstelling. Voorwaarde hiervoor is dat de bewindvoerder de aan de betreffende aanslag of terugvordering voorafgaande voorlopige aanslagen/teruggaven of voorschotten voldoende op juistheid heeft getoetst, en over de resultaten van die toetsing in voorkomend geval tijdig contact heeft opgenomen met de Belastingdienst. Bewindvoerders blijken in de praktijk verschillend om te gaan met toeslagen. Ondanks de ruime bekendheid van de Leidraad onder bewindvoerders, is er behoefte aan een protocol hoe te handelen op dit punt. Deze behoefte aan sturing lijkt voort te komen uit de onduidelijkheid die er zowel in de literatuur als de praktijk bestaat over wat er op het gebied van controle inzake de juistheid van toeslagen van de Wsnp-bewindvoerder verwacht mag worden. Er is vastgesteld dat er sprake lijkt te zijn van een mismatch tussen hetgeen de Leidraad van Wsnp-bewindvoerders verwacht – controle ter afwending van naheffingen – en de wettelijke taken van de bewindvoerder in enge zin. Het verdient daarom aanbeveling dat er door de Belastingdienst en/of Bureau Wsnp eenduidig beleid wordt ontwikkeld in de vorm van een protocol over de gewenste handelwijze van bewindvoerders aangaande toeslagen. Daarnaast is het in het belang van ex-sanieten en het deel van de Wsnp-bewindvoerders dat daar nu nog niet van op de hoogte is, om de bekendheid van de Leidraad te vergroten.

– Uit de enquête die gehouden werd onder ex-sanieten ten behoeve van de elfde meting van de Monitor Wsnp, kwam naar voren dat ex-sanieten problemen ervaren met de notering bij BKR die nog 5 jaar na het verkrijgen van de schone lei blijft bestaan. Veel ex-sanieten gaven aan deze termijn, na drie jaar Wsnp, onaanvaardbaar lang te vinden. Ze gaven aan (ernstig) te worden belemmerd in het hervatten van hun normale leven, met name zij die door andere omstandigheden dan eigen financieel wangedrag in de schulden waren gekomen (bijvoorbeeld (ex)onder-

nemers). Omdat er kennelijk onduidelijkheid bestaat onder de sanieten over deze BKR-notering, is hier aanvullend onderzoek naar verricht.

Medio 2014 is er een samenwerkingsovereenkomst gesloten tussen BKR en Bureau Wsnp die is bedoeld om het informatiebeeld van de kredietverstrekkers te completeren. Deze afspraken zouden ertoe moeten leiden dat schuldenaren die de Wsnp hebben doorlopen, geen of minder last hebben van BKR bij het aangaan van nieuwe leningen. Uit een enquête die ten behoeve van deze monitor is gehouden onder bewindvoerders kan geconcludeerd worden dat het niet verrassend is dat een deel van de (ex-)sanieten niet goed is voorbereid op de gevolgen van de notering bij BKR. Het blijkt dat de informatievoorziening hierover niet voor elke (ex-)saniet beschikbaar is via de bewindvoerder. Dit hangt namelijk af van de bewindvoerder die hem wordt toebedeeld. Voorlichting lijkt noodzakelijk/wenselijk, maar de vraag is bij wie deze verantwoordelijkheid zou moeten liggen. Is het de verantwoordelijkheid van de saniet zelf om actief op zoek te gaan naar informatie? Feitelijk is het niet de wettelijke taak van de Wsnp-bewindvoerder om de (ex-)saniet voor te lichten over de notering bij BKR. Of een bewindvoerder hierin actie onderneemt, is zijn eigen keuze.

Bescherming erfgenamen tegen schulden

Onlangs is de Wet bescherming erfgenamen tegen schulden gepubliceerd (Stbl. 2016, 226). Deze wet regelt in Boek 4 BW een betere bescherming van erfgenamen tegen nalatenschapsschulden. De wijziging strekt o.a. ertoe dat indien de erfgenaam na zuivere aanvaarding wordt geconfronteerd met een onverwachte schuld “die hij niet kende en ook niet behoorde te kennen”, die erfgenaam binnen drie maanden alsnog kan kiezen om beneficiair te aanvaarden of ontheffing van het voldoen van de schuld te vragen. Dit betreft deels codificatie van de in jurisprudentie op grond van de redelijkheid en billijkheid aan erfgenamen verleende bescherming. Naar verwachting zal het wetsvoorstel op 1 september 2016 in werking treden.

23 - Actuele rechtspraak kort

Publicaties tot en met 1 juli 2016

1. Hof Den Haag 19 februari 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:3912 (art. 3 lid 1 en 15b lid 1 Fw)

De schuldenaar heeft een Wsnp-verzoek ingediend ter afwering van een faillissementsverzoek (art. 3 lid 1 Fw). Het Wsnp-verzoek is niet ontvankelijk verklaard en de schuldenaar is op 18 december 2012 failliet verklaard. In 2014 vraagt de schuldenaar omzetting van het faillissement in toepassing van de schuldsaneringsregeling op de voet van art. 15b lid 1 Fw. Rechtbank en hof wijzen dit omzettingsverzoek af. Hof Den Haag overwoog daartoe: Een omzettingsverzoek kan blijkens 15b lid 1 alleen worden gedaan indien redelijkerwijs niet geoordeeld kan worden dat de gefailleerde wegens hem toe te rekenen omstandigheden binnen de termijn bedoeld in artikel 3, eerste lid, geen Wsnp-verzoek heeft ingediend of indien het faillissement is uitgesproken op eigen aangifte van de schuldenaar. Deze situaties doen zich hier niet voor. De schuldenaar heeft juist wel een Wsnp-verzoek als bedoeld in art. 3 lid 1 Fw ingediend maar is niet-ontvankelijk verklaard. Ingevolge het HR-arrest ECLI:NL:HR:2010:BK4947 is de niet-ontvankelijkverklaring aan te merken als een afwijzing van het verzoek en stond hoger beroep open. De schuldenaar heeft geen hoger beroep tegen het vonnis van 18 december 2012 ingesteld. Het hof concludeert dat de schuldenaar geen beroep op artikel 15b lid 1 Fw toekomt.

2. Hof Arnhem- Leeuwarden 10 maart 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:2001 (art. 285, 288 Fw)

De rechtbank heeft het verzoek tot toepassing van de Wsnp niet-ontvankelijk verklaard omdat verzoeker geen 285-verklaring bij zijn Wsnp-verzoek heeft gevoegd, waaruit blijkt dat er geen reële mogelijkheid is tot een buitengerechtelijke schuldregeling te komen. Er is geen schuldregeling aan de schuldeisers aangeboden. De schuldhulpverlener heeft medegedeeld dat er geen voorstel kon worden gestuurd naar een schuldeiser omdat er geen adresgegevens van deze schuldeiser bekend zouden zijn. De rechtbank overweegt dat de betreffende deurwaarder aangeschreven had kunnen worden. Daarnaast is de omvang van de vordering op basis van het vonnis reeds bekend, waardoor er wel een aanbodpercentage berekend had kunnen worden. Tevens had verzoeker de mogelijkheid van het treffen van een dwangakkoord met openbare oproep, aldus de rechtbank. Verzoeker is tegen de niet-ontvankelijkverklaring in hoger beroep gekomen. Ter zitting in hoger beroep is onder meer aangevoerd dat er actief is getracht het adres van de betreffende schuldeiser te achterhalen. Toen dat niet lukte, zou contact zijn opgenomen met de 'helpdesk Wsnp'. Deze helpdesk zou het advies hebben gegeven om een minnelijk traject achterwege te laten en rechtstreeks een Wsnp-verzoek te doen omdat het aanschrijven van de schuldeisers, in deze situatie, neer zou komen op een fictief minnelijk voorstel. Het hof oordeelt dat dergelijke verklaringen onvoldoende zijn voor de slotsom dat er geen reële mogelijkheden zijn om tot een buitengerechtelijke schuldregeling te komen. Verzoeker heeft niet alle mogelijkheden die hem ten dienste staan om te proberen tot een buitengerechtelijke

schuldregeling te komen, benut. Derhalve is verzoeker volgens art. 285 lid 1 aanhef en onder f Fw niet-ontvankelijk in zijn Wsnp-verzoek. Het hof bekrachtigt de niet-ontvankelijkverklaring.

* Zie ook Hof Arnhem-Leeuwarden 17 maart 2016, ECLI:NL:GHSRL:2016:2231.

3. Hof Arnhem- Leeuwarden 21 maart 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:2767

Bij verzoekschrift d.d. 13 januari 2016 komt schuldenaar in beroep tegen afwijzing van zijn Wsnp-verzoek. Dit beroepschrift luidt als volgt (deels overgenomen): “*Dit verzoekschrift richt zich tegen het vonnis van de Rechtbank Overijssel, zittingsplaats Almelo, van 5 januari 2016 (...) waarin het verzoek tot toepassing van de schuldsaneringsregeling is afgewezen (bijlage 1). Grief Ten onrechte is de rechtbank van oordeel dat de schulden niet goeder trouw zijn ontstaan. Daarnaast heeft de rechtbank ten onrechte geen toepassing gegeven aan de hardheidsclausule ex artikel 288 lid 3 Faillissementswet. Motivering Appellant zal stukken nasturen waaruit blijkt dat de schulden te goeder trouw zijn ontstaan. Hardheidsclausule. Mocht uw gerechtshof toch van mening zijn dat appellant ten aanzien van het ontstaan van enkele schulden niet te goeder trouw zijn geweest, dan verzoekt appellant om toepassing te geven aan de hardheidsclausule ex art. 288 lid 3 Fw. Appellant kan aantonen dat de schulden het gevolg zijn van omstandigheden die hij thans onder controle heeft gekregen. [...]*”

Eerst op 9 maart 2016 volgt een aanvullend beroepschrift. Het hof overweegt dat het beroepschrift de gronden moet bevatten waar het op berust (art. 287, 359 Rv). Volgens de Hoge Raad (ECLI:NL:HR:2005:AU3720) kan een appellant in een dergelijk geval ook na het verstrijken van de beroepstermijn in een aanvullend beroepschrift gronden aanvoeren, mits dit gronden betreft die niet bij binnen de beroepstermijn ingediend verzoekschrift konden worden aangevoerd (bijv. bij het nog niet-beschikbaar zijn van een essentieel processtuk), en dient zo’n aanvullend beroepschrift met bekwame spoed te worden ingediend. Ten aanzien van het beroepschrift van 13 januari 2016 oordeelt het hof dat het beroepschrift geen gronden bevat als hiervoor bedoeld en het daarom niet voldoet aan de daaraan te stellen eisen. Het beroepschrift vermeldt namelijk wel enkele juridische formuleringen, maar geen op het gedrag en de persoon van appellant toegespitste feiten, die onderbouwen waarom de bestreden uitspraak op de in het beroepschrift genoemde punten onjuist is. Het beroepschrift lijkt op een sjabloontekst of een pro forma beroepschrift dat in zaken als de onderhavige niet voldoet. Het hof constateert daarnaast dat in het beroepschrift niet een voorbehoud is gemaakt tot aanvulling van de gronden in verband met het niet tijdig kunnen beschikken over een essentieel processtuk. Het aanvullend processtuk van 9 maart is niet met bekwame spoed ingediend, aldus het hof. Het moeten wachten op stukken van de cliënt/schuldenaar en het overnemen van een zaak van een zieke collega-advocaat rechtvaardigen volgens het hof niet dat het aanvullend beroepschrift niet met bekwame spoed is ingediend.

* Zie ook Hof Amsterdam 5 april 2016 ECLI:NL:GHAMS:2016:1497.

4. Hof Den Bosch 31 maart 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:1278 (art. 354 Fw)

De schuldsaneringsregeling is in februari 2013 van toepassing verklaard op een gescheiden, alleenstaande moeder met kinderen. In het eindvonnis van februari 2016 oordeelt Rb. Limburg dat een tekortkoming in de nakoming van de informatieplicht in voldoende mate is hersteld en dat de schuldenaar haar verplichtingen in voldoende mate is nagekomen. Toch verlengt de

rechtbank de saneringstermijn tot vijf jaar, of zoveel korter als nodig, om een alimentatievordering van € 5.776,- op de vader te verhalen dan wel duidelijkheid te verschaffen over de oninbaarheid van de alimentatievordering. De schuldenaar stelt beroep in tegen het eindvonnis en verzoekt alsnog toekenning van de schone lei. De schuldenaar voert bij het Hof Den Bosch onder meer aan dat de vader in België verblijft en geen enkel verhaal biedt. Bovendien is de vader bij verstek veroordeeld en wanneer de vader bezwaar maakt zou de alimentatieplicht mogelijk alsnog verlaagd worden van € 250,- naar € 25,- maand, en zullen de incassokosten mogelijks deels ten laste van de boedel komen. Het hof acht voldoende aannemelijk dat de vader onvoldoende verhaal biedt. Het hof acht de slagingskans van pogingen om desondanks een inning van de alimentatie te realiseren, dermate gering dat deze achterwege kunnen blijven, zeker nu niet ondenkbaar is dat een gedeelte van de inningskosten ten laste van de schuldeisers zullen komen. Het hof concludeert dat er niet of niet langer sprake is van tekortschieten door de schuldenaar. Het hof vernietigt het eindvonnis en verleent de schone lei (zonder verlenging van de saneringstermijn).

5. Rb. Midden-Nederland 5 april 2016, ECLI:NL:RBMNE:2016:1935 (art. 288 Fw)

Toelating schuldenaar met één schuld. Verzoeker heeft een schuld van € 189.500,- aan ABN Amro uit een overeenkomst van geldlening, met een looptijd van 20 jaar. De lening is aangegaan om een pilotenopleiding te volgen. Verzoeker heeft een inkomen van (netto) € 1.500,- en betaalt maandelijks € 900,- rente. Gerekend vanaf 2011 heeft verzoeker ruim € 40.000,- aan rente betaald. Vanaf 2014 heeft verzoeker verschillende gesprekken gehad met ABN Amro. Hij heeft een prognoseaanbod gedaan op basis waarvan gedurende 10 jaar zijn inkomsten zouden worden gebruikt om op de lening af te lossen. Toen ABN Amro dit aanbod afwees, heeft verzoeker met behulp van familie een bedrag ineens aangeboden van € 52.200,-. Ook dit aanbod heeft ABN Amro afgewezen. ABN Amro heeft wel tegenvoorstellen gedaan, maar deze voorstellen voorzagen niet in een definitieve regeling. ABN Amro is door de rechtbank gevraagd ter zitting te verschijnen om deze regelingen nader toe te lichten, maar heeft volstaan met indiening van een verweerschrift. De reactie van ABN Amro [over de tegenvoorstellen, *red.*] doet geen recht aan het feit dat de vliegbevoegdheid van verzoeker zal komen te vervallen indien er niet nog meer geld zou worden geïnvesteerd, aldus de rechtbank. Onder meer uit deze omstandigheden volgt dat verzoeker thans geen andere mogelijkheden meer ziet om zijn schuld terug te betalen. De rechtbank concludeert dat er een problematische schuldensituatie is ontstaan. De rechtbank oordeelt dat er geen grond voor afwijzing van het Wsnp-verzoek is en verklaart de wettelijke schuldsaneringsregeling van toepassing.

6. Hof Den Bosch 7 april 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:1382 (art. 350 lid 3 onder f. Fw)

De op 11 mei 2015 gehuwde echtgenoten zijn, na een huwelijksfeest op 18 september 2015, op 22 september 2015 toegelaten tot de wettelijke schuldsaneringsregeling. De totale schuldenlast bedraagt € 45.000,-. Bij vonnis van 17 februari 2016 heeft de Rb. Zeeland-West-Brabant, op voordracht van de r-c, de sanering tussentijds beëindigd nu feiten en omstandigheden bekend zijn geworden die op het tijdstip van de indiening van het verzoekschrift tot toelating tot de schuldsaneringsregeling reeds bestonden en die reden zouden zijn geweest de verzoeken af te

wijzen overeenkomstig artikel 288 lid 1 en lid 2 Fw. Het gaat om de kosten van het huwelijksfeest, totaal € 1.892,- waarvan € 1.075,- betaald vóór de toelating tot de sanering. De nacalculatie inzake de kosten van het huwelijksfeest is ontvangen op 19 september 2015. Het openstaande bedrag € 817,- van die nacalculatie hebben de schuldenaren niet meer voldaan daar de bewindvoerder tijdens het huisbezoek op 29 september had medegedeeld dat op schulden van vóór de toelating niet meer betaald mocht worden. De rechtbank stelt vast dat de schuldenaren het vorenstaande niet tijdens de toelatingszitting hebben gemeld. Zouden zij dat wel hebben gedaan, dan zouden de schuldenaren niet tot de Wsnp zijn toegelaten, aldus de rechtbank. Immers, schuldenaren dienden hun beschikbare middelen, zoals vakantiegeld, aan te wenden voor betaling van hun schulden van € 45.000,-; in plaats daarvan hebben zij beschikbare gelden aangewend voor een huwelijksfeest. Aldus hebben zij enkele maanden voor hun toelating tot de Wsnp hun schuldeisers benadeeld. De bewindvoerder laat het hof weten zich te hebben verbaasd over de tussentijdse beëindiging. Volgens de bewindvoerder is sprake van een ongelukkige samenloop van omstandigheden en een redelijk sober huwelijksfeest. Daarbij komt dat de kosten van het huwelijksfeest slechts 3,04% van de totale schuldenlast bedragen en rekening houdend met het nog openstaande bedrag gaat het om een nog kleiner percentage. Het hof deelt de visie van de rechtbank ten aanzien van het aangaan van de nieuwe schuld voor het huwelijksfeest. De schuldenaren waren immers al ruim anderhalf jaar bezig om, begeleid door de Kredietbank, op hun schulden af te lossen. Het had op de weg van de schuldenaren gelegen om hun vakantiegeld aan te wenden om op bestaande schulden af te lossen en niet voor een huwelijksfeest te gebruiken. Bovendien hadden de schuldenaren bij de toelatingszitting uit eigen beweging de rechter op de hoogte moeten stellen dat de nacalculatie inzake hun huwelijksfeest aanstaande was. Daar staat tegenover dat de schuldenaren op uitdrukkelijke aanwijzing van de bewindvoerder en niet uit eigen beweging onbetaald hebben gelaten. In elk geval zijn zij de schuld niet aangegaan met de intentie die niet te willen betalen in het zicht van de wettelijke schuldsanering en betreft het, gelet op de hoogte van de totale schuldenlast, een schuld van beperkte omvang. Het hof overweegt voorts dat de schuldenaren relatief recent tot de saneringsregeling zijn toegelaten en dat de regeling naar behoren verloopt. Het hof concludeert dat tussentijdse beëindiging een disproportionele maatregel zou zijn en vernietigt het vonnis van de rechtbank.

7. HR 22 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:727 (art. 352 Fw; overschrijding 8-dagen termijn)

Op 1 juli 2015 behandelt de rechtbank een verzoek tot tussentijdse beëindiging van de schuldsanering. Bij vonnis van 8 juli beëindigt de rechtbank de sanering. In het proces-verbaal van de mondelinge behandeling is opgenomen dat is medegedeeld dat op 8 juli 2015 uitspraak zal worden gedaan en is gewezen op de mogelijkheid van hoger beroep. Volgens verzoeker en diens beschermingsbewindvoerder vernamen zij eerst op 30 juli 2015 dat vonnis was gewezen en ontvingen zij op 3 augustus een afschrift van het vonnis. Op 10 augustus 2015 is beroep ingesteld tegen het vonnis van 8 juli (dus ruim ná het verstrijken van de beroepstermijn van 8 dagen bedoeld in art. 351 lid 1 Fw, *red.*). Anders dan Gerechtshof Amsterdam oordeelt de HR dat de termijnoverschrijding in dit geval verschoonbaar is. De HR overweegt: *‘Volgens vaste rechtspraak is een termijnoverschrijding verschoonbaar indien degene die beroep instelt, ten gevolge van een door (de*

griffie van) de rechtbank of het hof begane fout of verzuim niet tijdig wist en redelijkerwijs ook niet kon weten dat de rechter uitspraak heeft gedaan en de uitspraak hem als gevolg van een niet aan hem toe te rekenen fout of verzuim pas na afloop van de termijn voor het instellen van hoger beroep of cassatie is toegezonden of verstrekt. Nu [verzoekster] in eerste aanleg niet werd bijgestaan door een advocaat en niet blijkt dat haar, in overeenstemming met art. 3.1.4.1 van het Procesreglement verzoekschriftprocedures insolventiezaken rechtbanken, is medegedeeld op welke datum en op welk tijdstip telefonisch naar de uitspraak kon worden geïnformeerd, is sprake van een verzuim van de rechtbank als gevolg waarvan [verzoekster] redelijkerwijs niet hoefde te weten dat de rechtbank op 8 juli 2015 uitspraak had gedaan. Het hof had dan ook behoren te onderzoeken of de uitspraak van de rechtbank als gevolg van een niet aan [verzoekster] toe te rekenen fout of verzuim pas na afloop van de termijn voor het instellen van hoger beroep aan haar is toegezonden of verstrekt. (Vgl. HR 11 juli 2014, ECLI:NL:HR:2014:1682, NJ 2014/359). De HR wijst de zaak terug naar het Gerechtshof Amsterdam ter verdere behandeling.

8. Rb. Den Haag 20 mei 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:5828 (art. 152 Fw)

Op 7 februari 2014 is het op 31 januari 2012 uitgesproken faillissement van schuldenaren omgezet in toepassing van de schuldsaneringsregeling. Tijdens de sanering hebben schuldenaren een geschatte boedelachterstand laten ontstaan van € 34.000,-. De schuldsaneringsregeling is op 19 juni 2015 tussentijds beëindigd waardoor de schuldenaren (opnieuw) in staat van faillissement verkeren. Schuldenaren hebben tijdens het faillissement een akkoord aangeboden, met een akkoordsom van € 29.731,25. Naast het beschikbare boedelsaldo ad € 4.696,67 zijn derden bereid een bedrag ad € 25.034,58 ter beschikking te stellen. Bij de verificatievergadering d.d. 2 mei 2016 is het aangeboden akkoord aangenomen met de bij wet vereiste meerderheid. In zijn art. 152 Fw-verslag concludeerde de r-c dat de boedel ettelijke duizenden euro's meer omvat dan op de boedelrekening terecht is gekomen (tijdens sanering niet afgedragen inkomen) – de baten des boedels gaan de akkoordsom te boven, aldus de r-c. Ter homologatiezitting heeft de curator aangegeven dat, wanneer sanieten de verplichtingen tijdens de schuldsaneringsregeling stipt waren nagekomen en er geen tussentijdse beëindiging had hoeven plaatsvinden, er een bedrag van circa € 61.000,- op de boedelrekening zou hebben gestaan, tegenover het daadwerkelijk afgedragen bedrag ad € 12.708,06. Door het niet-correct nakomen van de afdrachtplicht tijdens de schuldsanering en de tussentijdse beëindiging daarvan zijn de schuldeisers een bedrag van circa € 48.000,- misgelopen. Daarnaast hebben schuldenaren tijdens het faillissement, ondanks een aflossingscapaciteit van circa € 1.000,- per maand, geheel niets afgedragen. Het bedrag wat bij een correcte afdrachtplicht ter beschikking van de boedel zou zijn gekomen, is fors hoger dan het bedrag van € 25.034,58 dat door schuldenaren wordt aangeboden bovenop het beschikbare boedelsaldo. Volgens de rechtbank zou het homologatie van het akkoord neerkomen op goedkeuring verlenen aan het niet-afdragen aan de boedels en dus aan het ernstig benadelen van de schuldeisers. De rechtbank constateert bovendien dat alleen de Rabobank over dit verzuim in de afdrachtplicht is geïnformeerd, de andere schuldeisers niet. De rechtbank constateert dat de weigeringsgrond van art. 153 lid 2, aanhef en onder 1 Fw (baten des boedels hoger dan akkoordsom) van toepassing is en weigert de homologatie.

9. Rb. Rotterdam 1 juni 2016, ECLI:NL:RBROT:2016:4322 (art. 287b Fw)

Deze uitspraak betreft een verzoek tot het treffen van een voorlopige voorziening ex art. 287b Fw (moratorium) teneinde een woningontruiming af te wenden. Het minnelijk traject is nog niet gestart. De verhuurder stelt dat het moratorium van art. 287b Fw niet is bedoeld om een aan een minnelijk traject voorgaand stabilisatietraject veilig te stellen en dat het moratorium daarom niet kan worden toegewezen. Zij beroept zich daarbij op een uitspraak van de Rechtbank Midden-Nederland van 27 februari 2014 (ECLI:NL:RBMNE:2014:94). De rechtbank oordeelt dat art. 287b Fw niet voorschrijft dat het minnelijk traject reeds moet zijn opgestart: *'Ook uit de desbetreffende passage uit de Memorie van Toelichting: '...het bereiken van een soort adempauze die de schuldenaar in staat moet stellen het minnelijk traject voort te zetten...' [cursief rechtbank] (Kamerstukken I 2006-2007, 29 942, C, p.5) volgt naar het oordeel van de rechtbank niet noodzakelijkerwijs dat een moratorium in de fase voorafgaand aan het minnelijk traject (de zgn. stabilisatiefase) nimmer zou kunnen worden verzocht. De desbetreffende uitspraak van 27 februari 2014 van rechtbank Midden-Nederland volgt de rechtbank dus niet.'* Hierna volgt toewijzing van het verzoek omdat voldoende aannemelijk is dat schuldenaar tijdig actie heeft ondernomen om zijn schulden te regelen en hij zich binnen een redelijke termijn bij schuldhulpverlening heeft gemeld. Ook is hij een betalingsregeling met de verhuurder steeds nagekomen, met uitzondering van de maand maart 2016. Tevens neemt de rechtbank in overweging dat verzoeker een overzichtelijke schuldenlast heeft en dat de schuldenlast na het ontruimingsvonnis van 11 september 2015 niet substantieel is toegenomen waardoor het minnelijk traject binnen afzienbare tijd kan worden afgerond. Daarnaast vindt de zitting bij de kantonrechter voor de aanvraag van beschermingsbewind op korte termijn plaats. Het belang van verzoeker dient, dit alles afwegende, zwaarder te wegen dan het belang van verhuurder bij tenuitvoerlegging van het ontruimingsvonnis.

10. HR 10 juni 2016, ECLI:NL:HR:2016:1135 (art. 57, 299, 358 Fw)

Oordeel HR samengevat: Indien de woning van de schuldenaar *niet* tijdens de wettelijke sanering is verkocht dan valt de restschuld *niet* onder schone lei. Man en vrouw zijn in 1989 in algehele gemeenschap van goederen met elkaar gehuwd, in 2007 is de echtscheiding ingeschreven. Tijdens het huwelijk kochten partijen een woning met hypotheek van de SNS-bank voor een bedrag van € 280.500,-. De man heeft sinds 2007 steeds de hypotheeklasten voldaan. De vrouw bewoonde woning tot 2009, daarna trok de man in de woning. In april 2008 is ten aanzien van de vrouw de toepassing van de wettelijke schuldsaneringsregeling uitgesproken, de schuldsanering is september 2011 beëindigd met schone lei. In 2011 is de vrouw door de man gedagvaard inzake de onverdeelde boedel. De voormalig echtelijke woning staat te koop, de huidige waarde is aanzienlijk lager dan de hypothecaire schuld. De rechtbank bepaalde dat na verkoop van de woning de totale onder- of overwaarde van de woning tussen partijen bij helfte zal worden gedeeld in die zin dat ieder der partijen voor de helft van de onderwaarde draagplichtig wordt. De rechtbank overwoog daartoe dat (1^e) een hypothecaire vordering niet onder de schuldsaneringsregeling valt met als gevolg dat de schuldenaar tijdens de schuldsanering de hypothecaire rente verschuldigd blijft, (2^e) de hypothecaire vordering bij beëindiging van de schuldsaneringsregeling niet onder de 'schone lei' valt en (3^e) dat dit slechts anders zou zijn indien de woning gedurende de schuldsaneringsregeling

was verkocht. Het hof bevestigde deze uitspraak. De stelling van de vrouw dat zij door deze beslissing het onbedoelde slachtoffer wordt van een situatie waarin de hypotheekhouder en de bewindvoerder geen belang hebben bij verkoop als bedoeld in art. 57 en 58 Fw en waarin zij zelf geen mogelijkheid heeft om verkoop van de woning af te dwingen, gaf ook het hof geen aanleiding om anders te beslissen. De HR wijst het cassatieberoep van de vrouw af en overwoog als volgt verwijzend naar HR 13 maart 2009, ECLI:NL:HR:2009:BG7996, NJ 2009/203, de parlementaire geschiedenis en het stelsel van de Faillissementswet. De schuldsaneringsregeling werkt niet ten aanzien van vorderingen die door pand of hypotheek zijn gedekt, behoudens voor zover die vorderingen niet op de verbonden goederen verhaald kunnen worden. Als de hypothecaire schuldeiser en de bewindvoerder afzien van hun uit art. 57 en 58 Fw in verbinding met art. 299 lid 3 Fw voortvloeiende rechten tot uitwinning van de verbonden goederen, dient de schuldenaar de lopende verplichtingen jegens de schuldeiser te voldoen uit de hem toekomende, buiten de boedel vallende inkomsten. Art. 358 Fw (de schone lei) heeft in een dergelijk geval geen betrekking op de vordering van de pand- of hypotheekhouder. Er bestaat geen aanleiding op de laatstgenoemde regel de door het middel verdedigde uitzondering te maken. Een dergelijke uitzondering past niet in het wettelijk stelsel zoals dat in genoemd arrest is weergegeven. Zij zou de bank bovendien dwingen – om te voorkomen dat zij haar verhaalsrecht op een van de schuldenaren verspeelt – zich te verdiepen in de vraag wie de verbonden woning feitelijk bewoont, en in de herkomst van de aan haar ter zake van de hypothecaire lening betaalde bedragen. Dat is onwenselijk, zowel uit praktisch oogpunt, als met het oog op de bereidheid van banken woningen te financieren en mee te werken aan voortzetting van de financiering terwijl ten aanzien van een van de schuldenaren de schuldsaneringsregeling van toepassing is. Aan de vrouw kan worden toegegeven, aldus de HR, dat aldus, als sprake is van onderwaarde, een verschil kan ontstaan tussen het geval waarin de woning tijdens de schuldsanering wordt verkocht – in welk geval de ongedekte restschuld onder de schone lei valt – en het geval dat de woning na het einde van de schuldsanering wordt verkocht. Dat verschil vindt echter voldoende rechtvaardiging in de bereidheid van de bank geen gebruik te maken van haar bevoegdheid tot uitwinning over te gaan. Daarbij verdient opmerking dat de vraag of er sprake is van overwaarde of van onderwaarde pas na verkoop definitief kan worden beantwoord. Het te verwachten resultaat van de aflossing van de lening na de verkoop kan bovendien, ook afhankelijk van de waarde van eventuele andere zekerheden, in de loop van de tijd sterk fluctueren. Opmerking verdient, aldus de HR, dat de vrouw (partiële) verdeling van de tussen haar en de man bestaande gemeenschap had kunnen vorderen als zij bij gebreke van een afspraak met de man over de toedeling van de woning en over de draagplicht voor de hypothecaire schuld niet in de onverdeeldheid wenste te blijven.

11. HR 10 juni 2016, ECLI:NL:HR:2016:1167 (art. 67 Fw; art. 31 Rv)

De schuldenaar is op 21 juni 2006 failliet verklaard. Curator en schuldenaar sluiten een overeenkomst dat inkomsten van de schuldenaar na 1 mei 2012 buiten de boedel vallen. In 2015 verzoekt de schuldenaar aan de r-c om de curator, op de voet van art. 67 Fw, te bevelen inzage te verschaffen over door de curator geïncasseerde inkomsten die buiten de boedel vallen. De r-c wijst dat verzoek af, de schuldenaar stelt beroep in bij de Rb. Limburg. Het HR-arrest van 10 juni 2016,

betreft de veroordeling van de faillissementscurator tot betaling van proceskosten aan de failliet in die beschikking-in-hoger-beroep van de Rb. Limburg op de voet van art. 67 Fw. Volgens een *latere* beslissing van diezelfde rechtbank was die proceskostenveroordeling in strijd met het recht en de rechtbank *herstelde* haar 'kennelijke fout' in haar *eerdere* beschikking, op de voet van art. 31 Rv. De HR oordeelt dat een kennelijke fout in de zin van art. 31 Rv slechts kan worden aangenomen indien voor partijen en derden direct duidelijk is dat van een vergissing sprake is (vgl. HR 4 oktober 2013, ECLI:NL:HR:2013:847, NJ 2013/558). Daarvan is geen sprake in geval van een materieel verkeerde beoordeling van enig onderdeel van de zaak (vgl. Parl. Gesch. Burg. Procesrecht, p. 174-175). Dat de in de beschikking van 9 juni 2015 uitgesproken proceskostenveroordeling volgens de rechtbank onjuist was wegens "strijd met de opzet van art. [67] Fw", betekent derhalve niet dat die proceskostenveroordeling berustte op een kennelijke fout in de zin van art. 31 Rv. Het gesloten stelsel van rechtsmiddelen brengt mee dat die door de rechtbank aangenomen onjuistheid alleen aan de orde kan worden gesteld door de aanwending van een rechtsmiddel (vgl. HR 4 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3476), aldus de HR (*Noot redactie*: een herstelbeschikking op de voet van art. 31 Rv is in dit geval dus niet mogelijk). Volgens de Conclusie van de A-G zou een betalingsbevel van de curator aan de failliet neerkomen op een betaling uit de boedel aan de boedel, en heeft de failliet daarbij geen belang. De HR oordeelt op dit punt: De rechter naar wie de zaak wordt verwezen [Hof Den Bosch, *red.*], zal moeten onderzoeken of verzoeker, zoals hij aanvoert onder verwijzing naar de door hem met de curator aangegane overeenkomst, belang heeft bij de proceskostenveroordeling.

12. Rb. Noord-Nederland 21 juni 2016, ECLI:NL:RBNNE:2016:2883 (art. 317 Fw)

Een schuldeiser (A) stelt een Wsnp-bewindvoerder (bewindvoerder) aansprakelijk wegens kosten (ongeveer € 7.800,-) die hij heeft gemaakt in een door die bewindvoerder georganiseerd biedingsproces voor een drogisterijwinkel. Deze kosten, zo stelt de schuldeiser, zijn nodeloos gemaakt omdat de bewindvoerder de winkel nadien onderhands heeft verkocht. Nadat de schuldeiser – op basis van een door de bewindvoerder opgestelde prospectus – een bod had gedaan is aan hem gegund, maar op dat moment had een ander (B) een hoger bod gedaan (met een financieringsvoorbehoud tot 1 maart 2015). De rechter-commissaris heeft geen toestemming gegeven voor verkoop aan A. Het was onduidelijk of A een nieuw bod kon doen. Dat heeft hij, binnen de termijn tot 1 maart 2015, wel gedaan. Dit was toen het hoogste bod. De bewindvoerder heeft besloten om niet tot gunning overgegaan maar de winkel daarna, op 20 maart 2015, alsnog aan B – een familielid van de schuldenaar – verkocht. De bewindvoerder voert ten verweere tegen de vordering van A aan dat hij een relatief grote beleidsruimte heeft. Van wanprestatie of schending van precontractuele goede trouw is geen sprake omdat van een contractverhouding met A geen sprake kan zijn. De kantonrechter overweegt dat voor wat betreft de te hanteren normen voor de aansprakelijkheid van een bewindvoerder – in persoon dan wel in hoedanigheid – kan worden aangesloten bij de in de rechtspraak geformuleerde normen ten aanzien van faillissementscuratoren. Naar het oordeel van de kantonrechter kan vastgesteld worden dat het in beginsel de bedoeling is geweest om de goederen te gunnen aan de hoogste bieder. Dat de bewindvoerder niet tot een gunning op basis van het prospectus is overgegaan leidt naar het oordeel van de kantonrechter

op zichzelf nog niet tot aansprakelijkheid jegens A. De bewindvoerder heeft zich immers het recht voorbehouden om niet tot gunning over te gaan én hij heeft een voorbehoud gemaakt ten aanzien van de voor verkoop benodigde toestemming van de rechter-commissaris en van de pand- en hypotheekhouder. De kantonrechter is echter van oordeel dat de bewindvoerder, mede gelet op voornoemde omstandigheden, jegens A niet zorgvuldig heeft gehandeld door daags na het afblazen van de gunning een onderhands traject te starten met B en A - als hoogste bieder - zonder toekenning van enige vergoeding van nodeloos gemaakte kosten te passeren. Dat de franchisegever (het betrof een winkel van drogisterijketen) geen toestemming wilde geven voor een verkoop aan A is - voor zover de kantonrechter heeft kunnen nagaan - niet eerder dan omstreeks 19 maart 2015 concreet ter sprake gekomen. In februari 2015, toen het nog de bedoeling van de bewindvoerder was om de goederen aan A te verkopen, is aan A niet meer gemeld dan het (formele) voorbehoud dat de pandhouder toestemming moet verlenen voor de verkoop. Overigens heeft de bewindvoerder zelf toegegeven dat de franchisegever feitelijk geen steekhoudende argumenten had bij haar weigering om toestemming te geven. Het door de bewindvoerder genoemde belang van het behoud van werkgelegenheid bij een verkoop van de goederen aan [B] is eveneens achteraf opgekomen. Dat geldt ook voor het argument dat de (uiteindelijke) bieding van [B] het meeste zou opleveren voor de boedel. Deze bieding is na onderhandelingen met [B] tot stand gekomen op basis van de eerdere biedingen en zonder overleg met A. Al met al is de kantonrechter van oordeel dat de bewindvoerder, nu hij de goederen na het biedingsproces heeft verkocht aan B zonder enige vergoeding aan A van door hem gemaakte kosten, de belangen van A onrechtmatig heeft veronachtzaamd. Dit leidt ertoe dat de bewindvoerder in zijn hoedanigheid van bewindvoerder aansprakelijkheid moet worden gehouden voor de door A geleden schade bestaande uit de in het kader van het biedingsproces door hem nodeloos gemaakte (redelijke) kosten. De kantonrechter ziet geen aanleiding om de bewindvoerder eveneens persoonlijk aansprakelijk te houden voor de door A geleden schade. Voor deze vorm van aansprakelijkheid geldt een hogere drempel. De kantonrechter is van oordeel dat kan worden vastgesteld dat de bewindvoerder door de omstandigheden van dit geval en de gewijzigde spelregels in een lastige situatie is komen te verkeren, waarbij hij onder (tijds)druk kwam te staan en rekening is gaan houden met andere belangen, zoals het belang van B bij het behoud van de drogisterij in zijn familie, het belang van werkgelegenheid en de spoedige voortzetting van het bedrijf met het oog op het zomerseizoen. De gevorderde veroordeling van de bewindvoerder in persoon tot het betalen van schadevergoeding wijst de kantonrechter dan ook af.

13. Rb. Den Haag 16 juni 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:6772 (art. 350 lid 3 onder f Fw)

Na toelating tot de schuldsaneringsregeling blijkt de schuld aan de belastingdienst geen € 10.000,- te zijn maar ongeveer € 24.000,-. Deze belastingschuld ziet (vooral) op ten onrechte ontvangen kinderopvangtoeslag. De bewindvoerder vraagt de rechtbank de schuldsaneringsregeling tussentijds te beëindigen. De rechtbank wijst dit verzoek af omdat uit de gegevens van de toelatingszitting blijkt dat de schuldenaar – heeft verklaard dat zij – het overzicht over haar schulden was kwijtgeraakt. Wel blijft onduidelijk waar zij de ontvangen gelden destijds aan heeft besteed. Verder is aannemelijk dat zij de precieze gang van zaken niet heeft kunnen doorgronden. Het had uiteindelijk, aldus de rechtbank, op de weg van de toelatingsrechter gelegen om te bepalen of de schuldenlijst recent genoeg was om een oordeel te kunnen vormen over de goede trouw. De toelatingsrechter had een recenter stuk kunnen verlangen van verzoekster/schuldenaar. Destijds is een oordeel gevormd over de goede trouw van de schuldenaar en daarop kan volgens de rechtbank niet meer worden teruggekomen.

UPDATE

Donderdag 3 november 2016 - Postillion Hotel Bunnik

Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp)

Dilemma's, valkuilen, oplossingen en actualiteiten

De volgende aspecten staan deze editie onder andere centraal:

- Ontwikkelingen Recofa
- Actualiteiten Bureau Wsnp o.a.: 12^e Monitor Wsnp (juli 2016)
- Veranderingen bij de insolventie- en kantonrechter in het toezicht op financiële multiproblematiek (KEI)
- Actuele jurisprudentie Wsnp
- Ontwikkelingen minnelijk traject met relevantie voor de Wsnp
- Huwelijksvermogensrecht en erfrechtelijke kwesties binnen de Wsnp

Met medewerking van ondermeer:

Dagvoorzitter en spreker:

mr. Erik Boerma

*Insolventierechter, Rechtbank Zeeland - West-Brabant
Deelprogrammaleider, KEI-Toezicht*

Verder met:

mr. Matthijs Akkaya

Raadsheer, Gerechtshof Amsterdam

mr. dr. Ronald Brinkman

Notaris, Vechtstede Notarissen, Hardenberg

Joke de Kock

*Manager Schuldhulpverlening, Gemeente Tilburg
Voorzitter, NVVK*

mr. Marten van Vugt

*Rechter-Commissaris, Rechtbank Midden-Nederland
Voorzitter Recofa*

Linda Nickel

*Stafmedewerker, Raad voor de Rechtsbijstand
Bureau Wsnp*

€ 70,- korting voor abonnees Wsnp Periodiek. U betaalt
€ 395,- per persoon (i.p.v. € 465,- excl. BTW per persoon).
Gebruik bij uw aanmelding de kortingscode: **WP16EBUW**

Meer info en aanmelden: www.kerckebosch.nl/wsnp

Accreditatie
Bureau Wsnp, BPBI,
Kiwa NEN en NBPB
in aanvraag

Redactiesecretariaat

Wsnp Periodiek

Postbus 5018
5800 GA Venray

E-mail:

redactie@wsnp-periodiek.nl

Abonnementen

E-mail:

abonnee@wsnp-periodiek.nl

Verschijsning:

4x per jaar

Uitgave van:

Stichting Kennisoverdracht Wsnp
gevestigd te Amsterdam
Handelsregisternr. 34390126

Redactie:

Mr. B.J. Engberts, rechter
Mr. dr. A.J. Noordam, advocaat
Mr. M. van Bommel, advocaat
Dhr. G. Benedictus, bewindvoerder
Mr. Th. A. Pouw, docent handels- en
ondernemingsrecht

Redactiemedewerker: Mw. J. Vlemmings

Adviseurs:

Prof. mr. B. Wessels
Dhr. A. van Eijnsden

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteurs, redactieleden en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden. Alle rechten voorbehouden. © Stichting Kennisoverdracht Wsnp.

Abonnementsprijs € 60,- per jaar, inclusief BTW.

Abonnementen worden aangegaan voor de periode van minimaal één jaar. Het abonnement kan alleen schriftelijk (of per e-mail) bij het redactiesecretariaat worden opgezegd tegen het einde van het kalenderjaar met inachtneming van een opzeggingstermijn van minimaal twee maanden (dus uiterlijk 31 oktober).

Abonneegegevens worden door de uitgever niet aan derden verstrekt.

Vormgeving: vandervliet design

Druk: JP Offset, Duiven

© Auteursrechten voorbehouden.